Ватанни севмак иймондандур!

Ўзбекистон овози

Ўзбекистон Халқ демократик партиясининг газетаси

Газета 1918 йил 21 июндан чиқа бошлаган

1993 йил 9 ноябрь, сешанба № 210—211 (21.562). Сотувда эркин нархда.

ИҚТИСОДИЙ МУСТАҚИЛЛИК — ОЛИЙ МАҚСАДИМИЗ

Суратда: мажлис пайти.

ЎзА тасвири.

Илгари хабар қилинганидек, 5 ноябрь куни республика Вазирлар Маҳкамасининг мажлиси бўлди. Унда вазирликлар, давлат қўмиталари, концернлар, уюшмалар, корпорациялар раҳбарлари, вилоят ҳокимлари қатнашди.

Мажлисда республикада иқтисодий ислоҳотнинг бориши ва халқ хўжалиги тармоқларининг тўққиз ойлик иш якунлари, давлат бошқарув идораларига сарфланадиган бюджет маблағларини қисқартириш, корхоналар ва ташкилотларнинг зарар кўриб ишлашини бартараф этиш юзасидан амалга оширилаётган тадбирлар муҳокама қилинди.

— Республикамиз иқтисодиётининг тўққиз ойлик кўрсаткичлари халқ хўжалигида барқарорликка эришаётганимиздан, ишлаб чиқариш суръатларининг пасайиши умуман тўхтатилганидан, ҳал қилувчи тармоқларда маҳсулот ишлаб чиқариш ўтган йилнинг шу даврига нисбатан кўпайганидан далолат бермоқда, — деди Бош вазир А. Муталов мажлисни очиб. — Натижада 1992 йилнинг тўққиз ойига нисбатан ялпи маҳсулот ишлаб чиқариш 1 фоиз, миллий даромад 0,2 фоиз, саноат маҳсулотининг умумий миқдори 2,5 фоиз, қишлоқ хўжалигида эса 7,6 фоиз ўсди. Нефть, газ қазиб олиш, халқ истеъмол моллари ишлаб чиқариш, машинасозликда асбоб-ускуна тайёрлаш суръатлари анча юқори бўлишига эришилди.

Лекин бозор иқтисодиёти билан боғлиқ ўзгаришлар, афсуски, кўнгилдагидек эмас. Кўпгина ҳокимлар, тармоқ раҳбарлари янги мулкдорларга қулай шароит яратиш ўрнига уларнинг ривожланишига тўсиқлар қўймоқда, эски муносабатларни сақлаб қолишга уринмоқда. Хусусан, қишлоқларда ташкил этилган 14 минг фермер хўжалигидан ярмигина ўз ҳисоб рақамига эга, холос.

Марказий муассасалар — Молия вазирлиги, Марказий банк, «Ўзшартномасавдо», «Ўзистиқболстат», Давлат мулкини бошқариш ва хусусийлаштириш қўмитаси, «Ўздавжамғарма» бу масалаларда бир ёқадан бош чиқариб ишламаяпти. Шунинг учун ҳам бугун амалга оширилаётган ўзгаришларни, эришилган натижаларни батафсил таҳлил этиб, айниқса, мавжуд муаммолар, тўсиқлар ва уларни бартараф қилиш борасида фикр-мулоҳаза юритсак, мақсадга мувофиқ бўлур эди.

Шундан сўнг Ўзбекистон Республикаси Молия вазири Э. Боқибоев, Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги давлат солиқ бош бошқармаси бошлиғи Ш. Гатауллин, Андижон вилояти ҳокими Қ. Обидов, Сурхондарё вилояти ҳокими Ж. Норалиев, Хоразм вилояти ҳокими М. Жуманиёзовнинг ана шу масалалар юзасидан ҳисоботлари тингланди.

Мажлисда Республика Президенти Ислом Каримов нутқ сўзлади.

— Асосий мавзуга ўтишдан олдин сизлар билан бир муҳим масала хусусида гаплашсак, — деди Президент. — Даладаги ҳосилни тезроқ йиғиштириб олиш лозим. Ҳозир пахта терими масаласида кимгадир айб қўйиш, эътироз билдиришнинг ўрни эмас, балки вазиятни тўғри тушуниб, қийинчиликларга тан бериб, деҳқоннинг кўнглини кўтаришимиз даркор. Ҳозир далаларда кўпчилик пахта терими билан банд. Ёмғир ёғяпти. Ана шундай шароитда ишлаётганларни рағбатлантириб, уларга имконият яратиб беришимиз ҳам қарз, ҳам фарз.

Бу ерда ҳокимлар ўтирибди, биз улардан пахтанинг нега бу қадар кеч етилгани сабабини сўрашимиз мумкин, лекин, таъкидлаб ўтишим керакки, бу масалада деҳқонларни эмас, мутасадди раҳбарларни айблasак тўғри бўлади. Пахтакор меҳнатини биламиз, пахтани териш ва ўстиришда ҳаммамиз қатнашганмиз. Бугунги қийинчиликларни тўғри тушунадиган раҳбарларга мен миннатдорлигимни билдирмоқчиман.

Қишлоқ хўжалиги соҳасида ишлаётган олимларимиз нега пахтанинг янги-янги навини яратмаяптилар? Мен Қашқадарёда ишлаган вақтимда шундай пахта навлари бўлар эдики, 30—35 йил мобайнида такрор-такрор экилаверарди. Ҳозир ҳар қайси хўжалик хоҳлаган навини экяпти. Ҳануз бу масалада ягона давлат сиёсати йўқ. Такрор айтаман: ким нима хоҳласа, шуни экяпти, кимки шунинг орқасидан фойда кўраётган бўлса, ўшанинг усули қўлланмоқда. Натижада биз 170 кунда етиладиган пахта навини экяпмиз. Балки бу Бухоро шароитига мосдир, лекин Тошкент ва Самарқанд шароитини, Фарғона вилоятини кўринглар. Бу минтақалар иқлимига мос навларни ҳам чиқарсак бўлади, лекин нега чиқармаяпмиз? 170 кун, бу — тахминан 6 ой дегани. 1 апрелда экилган пахта қачон пишиб етилади, ноябрдами? Уни очилганидан кейин териб олишга ҳам вақт керак. Ҳисоб-китобларга қараганда, ҳозир 600 минг тонна пахта далада ётибди, бу, ахир, халқимизнинг ризқ-рўзи, насибаси эмасми! Нимага бу масалада масъулият ва жавобгарлик йўқ? Исроилдан, Америкадан мутахассислар келяпти. Нега уларнинг тажрибасидан фойдаланмаймиз? Бир марта ёмғир ёки қор ёғса, пахтанинг сифати пасаяди. Пахта бўлса бас, териб оламиз, деган гап тўғри эмас. Пахта етиштиришга масъул олим ва мутахассисларимиз ҳам масъулиятни ҳис этиши керак. Майли, 25 центнер бўлса ҳам, лекин даромад берсин, қилинган меҳнатдан фойда келсин.

Янги мавсумга пухта ҳозирлик кўришимиз, ҳар бир минтақанинг иқлими ва шароитига қараб, деҳқонлар билан бамаслаҳат, қаерга қайси навни экишни ҳозирдан ўйлашимиз зарур. Сўнгги ҳосилни қабул қилиб олишда пахта тозалаш заводлари ҳам деҳқонларга тазйиқ ўтказмасин. Ҳар хил баҳоналар билан пахтакорларимизни овораю сарсон қилмасин. Прокуратура ҳам бу масалага эътибор бериши керак. Пахтанинг навини пасайтириш осон, аммо деҳқоннинг косаси оқаришини ким ўйлайди? И. Жўрабеков бошчилигида алоҳида комиссия тузилишини таклиф қиламан. Бу муаммоларни ана шу комиссия одилона ҳал этсин.

Ислоҳот масаласида ўзимизга хос ва мос йўлни ишлаб чиқдик. Шароитимизга, урф-одатларимизга, хусусиятларимизга монанд мақсадларни аниқлаб олганмиз, деди Ислом Каримов. Эндиги асосий масала — амалий ишга ўтишдир. Ана шу тўғрида жойлардаги мутасадди ўртоқлардан, масъул раҳбарлардан сўраш вақти келмадимикан? Ҳар қайси вазир ёки ҳоким ўз масъулиятини аниқлаб олиши керак. Мен боя Андижон вилояти ҳокими Қ. Обидовга савол бериб, вилоятда иқтисодий ислоҳотни ўтказиш дастури тузилганми, деб сўрадим. Чунки қишлоқ хўжалигидан тортиб, маиший хизмат, саноатда ислоҳотни амалга ошириш юзасидан чора-тадбирлар ва кўрсаткичларни аниқ белгилаб оладиган пайт келди. Лекин вилоятларда бу борада ҳеч қандай дастур йўқ. Ҳар қайси соҳанинг ҳозирги замон талабларига жавоб берадиган дастури бўлиши шарт. Вазирлар Маҳкамаси буни қаттиқ назоратга олиши, талаб қилиши ҳамда бу масалада тартиб ўрнатиши зарур.

Биз сўнгги сессияда ислоҳотнинг устивор йўналишлари ҳақида батафсил гаплашган эдик. У китобча бўлиб чиқди. Энди ҳокимлар ва бошқа мутасаддилар бу масалаларни муҳокама қилиб, улардан тегишли хулоса чиқаришлари лозим. Баён этилган таклиф ва тавсиялардан ҳар бир корхона ўзи учун хулоса чиқариши даркор.

(Давоми иккинчи бетда).

ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПАХТАКОРЛАРИГА

Азиз дўстлар!

Республикамизнинг залворли хирмонига 315 минг тоннадан ортиқ «оқ олтин» тўкиб, улкан ҳисса қўшганингиз — йиллик маррани эгаллаганингиз билан самимий қутлайман!

Қорақалпоғистон Республикаси жаҳондаги пахта тайёрланадиган энг шимолий минтақа ҳисобланади. Оролбўйи тупроғида Сиз эришаётган ютуқлар чинакам меҳнат жасорати, ватанга, элга садоқат намунасидир. Истиқлолимизнинг тарихий кунларидаги фидойи саъй-ҳаракатингиз билан гўзаллашаётган бу диёр қорақалпоқ замини қудратига, мамлакатимизнинг буюк давлатлар қаторидан муносиб ўрин олишида ўзининг бебаҳо моддий ва маънавий бойликларини янада кўпроқ инъом этажагига ишончим комил.

Сизларга, азиз биродарларим, сиҳат-саломатлик, омонлик, бахту саодат, эзгу мақсад йўлидаги хайрли ишларингизда улкан муваффақиятлар тилайман.

Ўзбекистон Республикаси Президенти

И. КАРИМОВ.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори

ПУЛ МУОМАЛАСИНИ БАРҚАРОРЛАШТИРИШГА ОИД ҚЎШИМЧА ЧОРАЛАР ТЎҒРИСИДА

СССР Давлат банки ва Россия банкининг 1961-1992 йилларда чиқарилган қоғоз пуллари собиқ СССРнинг кўпчилик мамлакатлари ҳудудида муомалада бўлиши тўхтатилганлиги муносабати билан ҳамда республиканинг иқтисодий манфаатларини ҳимоя қилиш ва пул муомаласини барқарорлаштириш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси қарор қилади:

1. Бундан буён, 1993 йилнинг 9 ноябридан бошлаб Ўзбекистон Республикаси ҳукуматининг алоҳида фармойиши чиққунга қадар СССР Давлат банки ва Россия банкининг 1961-1992 йиллар нусхасидаги нақд рубль қоғоз пулларининг аҳоли томонидан омонатларга қўйишида қуйидаги тартиб ўрнатилсин:

— доимий пропискага эга бўлган Ўзбекистон Республикаси фуқаролари мавжуд омонатларини бир йўла 200 минг рублдан ошмайдиган миқдорда тўлдиришга, қўйилган омонатлари бўлмаган тақдирда эса шунча миқдорда янги омонатни қўйишга ҳақлидирлар. Иш ҳақи, пенсиялар, алиментлар, стипендиялар ва нафақаларнинг тушумлари бўйича нақд пулсиз ўтказилган маблағлар уларда ҳисобга олинмайди. Жамғарма банкининг муассасалари омонатчининг паспортига киритилган омонат тўғрисида белги қўяди, бу эса ходимнинг имзоси ва муҳр билан тасдиқланади;

— 200 минг рублдан ортиқ бўлган омонат маблағлари алоҳида махсус фоизсиз ҳисобга қабул қилинади ва бу омонатлар 6 ой муддатга улардан фойдаланиш ҳуқуқисиз тўхтатиб қўйилади.

2. Ўзбекистон Республикасининг Марказий банки ва жамғарма банки алоҳида махсус фоизсиз ҳисобга қўйилган нақд пул маблағларининг манбалари тўғрисида тақдим этиладиган ҳужжатларни кўриб чиқиш ва кейинчалик улардан фойдаланиш тартиби ҳақида бир ҳафта муддат ичида таклифлар киритсинлар.

3. Жамғарма банкининг маҳаллий муассасалари Ўзбекистон ҳудудида пропискада турмаган ва Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари бўлмаган шахслардан омонатларни қабул қилиб олиши тақиқлансин.

4. Республика Вазирлар Маҳкамаси ва Ўзбекистон Республикаси Марказий банкининг қўшимча кўрсатмаларини олгунга қадар янги ташкил этилаётган хўжалик юритувчи субъектларни рўйхатга олиш ҳамда банк муассасалари томонидан жисмоний ва юридик шахсларга янги счётлар очиш тўхтатиб турилсин.

5. Кўзда тутилаётган тадбирлар муносабати билан банкларга ва хўжалик юритувчи субъектларга чакана савдода ва пулли хизматлар соҳасида нақд пулсиз ҳисоб-китобларнинг барча шаклларидан кенгроқ фойдаланиш тавсия этилсин.

6. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки ва Молия вазирлиги, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳри ҳокимликлари ушбу қарор қатъий ижро этилиши устидан таъсирчан назоратни таъминласинлар.

7. Мазкур қарор билан республика аҳолисини кенг кўламда таништириш учун у оммавий ахборот воситаларида эълон қилиниб, банкларнинг барча муассасаларида осиб қўйилсин.

Вазирлар Маҳкамасининг Раиси

И. КАРИМОВ.

• ПУЛ МУАММОСИ •

ҲУКУМАТНИНГ БУГУНГИ КУНДА ҲЕЧ ҚАНДАЙ ИҚТИСОДИЙ СИЁСАТИ ЙЎҚ

Виктор Геращенконинг фикрича, шу сабабли Россия Марказий банки билан ҳукумат ўртасида келишмовчиликлар мавжуд

— Виктор Владимирович, ҳукуматнинг айрим вакиллари билан сизнинг ўртангизда айрим келишмовчиликлар борлиги маълум. Ҳукумат, у олиб бораётган сиёсат ҳақида қандай фикрдасиз?

— Ҳа, бахтга қарши ҳозир ҳам айрим келишмовчиликлар бор. Бу келишмовчиликлар хусусийлаштириш, МДҲ мамлакатлари билан муносабатлар ва бошқа айрим масалаларда намоён бўлмоқда. Очиғини айтганда, ҳукумат бугунги кунда фалокат юз берганда ёрдамга келадиган техник ходимлар, ўт ўчирувчиларга ўхшаб ишламоқда. Унинг ҳеч қандай иқтисодий сиёсати йўқ. Биз нимага эришмоқчимиз? Иқтисоднинг қайси соҳалари биз учун етакчи бўлмоғи лозим? Янги мулкдорлар, янги бошқарув тизими пайдо бўладими? Хўш, биз мулкни бўлиб беряпмиз. Бу ҳол «Серп и Молот» заводида ишлаётган пўлат қуювчининг ўз ишига муносабатини ўзгартирадими?

— Англашимча, пул-кредит сиёсати масаласида қизғин баҳслар бўлган шекилли?

— Ҳукумат май ойида пулнинг қадрсизланишини ойига 10 фоизга тушириш мўлжалланган пул-кредит сиёсатининг айрим йўналишлари ишлаб чиқилгани ҳақида баёнот берган эди. Биз ҳозир шу иш билан шуғулланиб, икки чорак якунларини таҳлил қилиб, шунга амин бўлдикки, биз барча лимит ва шартларни бажардик, аммо ҳеч қандай натижа йўқ. Бу ўринда большевиклар ҳақ бўлиб чиқяпти. Пулнинг қадрсизланиши фақат пул билан эмас, монополия билан ҳам боғлиқ экан. Биз иқтисодиётни бошқариш, нарх белгилашнинг янги механизмларини қидиряпмиз, аммо нарх-навонинг барча тармоқларда турли тарзда сакраб кетаётганига гувоҳ бўлиб турибмиз. Транспортда нархнинг ўсиши бундан кейин барча тармоқларга таъсир кўрсатади ва бозор биздан яна пул сўрайди. Пул бермайдиган бўлсак, нақдина масаласида инқирозга юз тутамиз — буни илгари ҳам бошдан кечирганмиз. Биз тўртинчи чорак лимитларига чидашга ҳаракат қиламиз, аммо буни уддалашимизга унчалик кўзим етмайди.

— МДҲ мамлакатлари бўйича келишмовчиликлар нимадан иборат?

— Биласизми, мени бир масала қийнаб келади. Ҳукумат МДҲ мамлакатлари билан алоқаларнинг ёмонлашиши ёки бутунлай узилиши жиддий оқибатларга олиб келишини ҳис қилмаяпти. Бундан ташқари, МДҲ мамлакатларидан келтириладиган айрим маҳсулотларсиз яшашимиз қийин. Рангли металлар, пахта ана шу маҳсулотлар жумласидандир. Вазирлар Маҳкамасидаги ҳамкасабаларим биз қўшниларимиздан хом ашё олиб, уларга устама нарх қўйган ҳолда тайёр маҳсулот (жумладан, бошқа ҳеч кимга керак бўлмаган машинасозлик материаллари ҳам) етказиб бераётганимизни унутиб қўйяптилар. Ҳар қандай бозор четга мол чиқаришни тақозо қилади. Биз молимизни МДҲ мамлакатларидан бошқаларга чиқаролмаймиз. Хўш, шундай экан, нега иқтисодий қонунчиликни, пул-кредит сиёсатини бошқариш мураккабликларидан қўрқишимиз керак? Менга гоҳида мана, сен чайқовчилик билан шуғулланяпсан, лекин жойлардаги русийзабон аҳолини ҳам унутмаслик керак, деб танбеҳ беришади. Каримов билан бир суҳбатимизда у: «Агар сизлар мени миллий валютани жорий этишга мажбур қилсанглар (миллий пулимиз тайёр), мен дарҳол жорий этаман, аммо бу қандайдир даражада русийзабон аҳолига энди республикани тарк этиш керак, деган ишора ҳам бўлади», деган эди. Албатта, русийзабон аҳоли ўзлари истиқомат қилиб турган жойларни бирданига тарк этмайди, лекин Россия уларни қабул қилиб олишга тайёр аҳволдами?

— Сиз республикалар ўртасидаги иқтисодий сиёсатни мувофиқлаштириб бўлади, деб ўйлайсизми?

— Биз республикалар билан уларнинг бюджет камомади қанча, бу камомад миллий даромаднинг қай ҳиссасига тўғри келади, деган масалалар бўйича музокара олиб борадиган бўлсак, улар ўзларингизда аҳвол қалай, деб сўраши турган гап. Шунда биз нима деб жавоб берамиз?

— Бирон-бир тайинли жавобни кўрмаяпман.

— Бу — мураккаб савол бўлади. Биз бундай саволни туғдирмаслик ҳаракатини қиляпмиз, албатта. Барибир, қанчалик мураккаб бўлмасин, бу саволга жавоб бериш мумкин. Аммо, бугунги кунда бу савол иқтисодиётдан кўра, ижтимоий-сиёсий соҳага яқинроқлиги аён.

(Давоми иккинчи бетда).

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони

Ғ. ТОШМАТОВНИ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ФАХРИЙ ЁРЛИҒИ БИЛАН МУКОФОТЛАШ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Республикаси миллий мусиқа санъатини ривожлантиришдаги, ёш созанда ва хонандаларни тарбиялашдаги алоҳида хизматлари ҳамда жамоат турмушида фаол иштирок этгани учун Ўзбекистон Давлат телерадиоэшиттириш компанияси «Дуторчи қизлар» дастасининг бадиий раҳбари бастакор Ғанижон Тошматов Ўзбекистон Республикасининг Фахрий ёрлиғи билан мукофотлансин.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти

И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1993 йил 8 ноябрь.

ИҚТИСОДИЙ МУСТАҚИЛЛИК — ОЛИЙ МАҚСАДИМИЗ

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Бу ерда қишлоқ хўжалигининг устун йўналишлари тўғрисида гап борди. Молия, иқтисод ва барқарорлаштириш сўзларини бозор иқтисодиётига ўтиш жараёнида кўп ишлатяпмиз. Ҳар қайси тармоқнинг хусусиятига қараб ислоҳот йўлини белгилаш мумкин. Одамларни озиқ-овқат, тоза сув ва табиий газ билан таъминлаш, ҳаётий эҳтиёжларини қондириш масаласи охир-оқибатда қишлоқ хўжалигига тақалади. Қишлоқ хўжалигини ҳар жиҳатдан барқарорлаштирмасдан бу ишларни ҳал этиб бўлмайди. Ҳаммамиз шуни тушунамиз-у, лекин ҳисоботларни эшитиб, киши қониқмайди, кўп масалалар қоғозда қолиб кетмаяптимикан, деб ўйлайсиз. Ислоҳот юзаки ўтмаслиги керак. Қайси соҳа ва қайси вилоятда бўлмасин, бу масала билан жиддий ва узлуксиз шуғулланиш лозим.

Бу ерда ҳисобот берган ҳокимлар билан савол-жавобдан шу нарса аён бўлдики, қишлоқ жойларида саноат корхоналари ташкил этишга етарли эътибор берилмаётир. Ҳолбуки, шундай қилсаккина ҳаётимизда ижобий ўзгаришлар содир бўлади. Андижонда бир дона тухум — 130 сўм, ғишт — 250 сўм турса? Бу нима дегани? Ёки вилоятга 42 фоиз тухумнинг четдан олиб келинаётганига қандай чидаш мумкин? Ғишт заводи қуриш шунчалик қийинми? Андижонда товуқ боқишнинг иложи йўқми? Ёки Сурхондарёда картошка, дон етиштириб бўлмайдими? Ахир, бу ўша ернинг ўзида ҳал этилса бўладиган масалалар-ку!

Ҳокимлар, каттаю кичик раҳбарлар халқнинг турмушидан, қандай кун кечираётганидан эртаю кеч хабардор бўлиши, аҳолининг таъминотини жой-жойига қўйиши керак.

Бухоро, Самарқанд ва Хоразм вилоятларини олсак, уларда уриниш — умуман олға ҳаракат бор. Бу ишларда вилоят раҳбарларининг ташаббускорлиги, ҳиссасини кўриш мумкин. Қарор ёки қонун чиқариш билангина иш битмайди, улар оддий фуқаро онгига етиб борса, одамлар ундан манфаатдор бўлсагина кутилган натижа чиқади. Баъзи бир раҳбарларнинг гапини эшитсангиз, Вазирлар Маҳкамасининг қарорини ёки фармойишини бажардик, дейди кўкракка уриб. Биз асосий йўналишларнигина белгилаб беришимиз мумкин. Шуни бажариш билан мақтаниш эса, бу — эски тузум сарқити. Аксинча, раҳбар деганн ташаббус кўрсатиши, катта-катта ишларни бошлаши, одамларнинг бу борадаги интилишини жонлантириши керак. Самарқанд вилояти ҳокими П. Абдураҳмоновни мисол келтирсак, у ҳар бир ишни бошлашдан олдин маблағ манбаини қидиради, харажатини нима билан қоплашни ўйлайди. Сурхондарёда эса уни қуриб беринг, буни беринг, дейишдан нарига ўтилмаяпти. Қилинаётган ишлар, йўналишлар, хулосаларни, шу билан бирга муаммо ва камчиликларни ҳам айтиш зарур. Одамлар қалбида ислоҳотга ишонч туғдиришимиз ва уни мустаҳкамлашимиз керак. Шуни шиор қилиб олишимиз лозимки, буйруқ, тазйиқ билан ислоҳотни олға силжитиб бўлмайди. Изланиш, ташаббускорлик, яна такрорлайман, ташаббускорлик зарур.

Одамлар ҳокимларни ҳимоячиларимиз деб сайлайди, бу қуруқ гап эмас. Бир ҳоким сайланганидан кейин маълум вақт ўтади, халқ унинг фаолиятини ташаббускорлик ва жонкуярлик эвазига амалга оширган ишлари билан баҳолайди. Бу гап вазирларга ҳам тегишли. Одамларнинг назарида сиз қилган ишлар қандай кўринади — шуни унутманг!

Ишлагандан кейин, албатта, камчилик ҳам бўлади. Фақат савобли ишларни, ташаббускорликни қўлдан бермаслик керак. Эски қонунларга ёпишиб олиш ярамайди. Меҳнаткашларга елкадош бўлиш, нафс ва шахсий фойдани эмас, балки халқни ва жамиятни ўйлаб ишлаш керак. Мен Президент сифатида ана шундай ташаббускорлик билан ишлайдиганларни ҳар қандай шароитда ҳам ҳимоя қилишга тайёрман. Ташаббускорларга кўмак бериш, зарур бўлса, давлат маблағидан уларга имтиёзли кредитлар ажратиш керак. Савдо, маиший хизмат соҳаларида ишлайдиганларни рағбатлантириш йўлидаги тўсиқларни бартараф этиш лозим.

Савдодаги хусусийлаштирилган дўконларни оладиган бўлсак, сир эмас, жойлардаги маъмурий орган ходимлари, айрим ҳокимликда ишлайдиганлар ўшалар ҳисобидан тирикчилик қилиб юрибди. Бир ташаббускорни ўнтаси пойлаб туради. Бизнинг қонимизда шу нарса борки, бировга озгина ваколат ва ҳуқуқ берилдими, ҳеч кимни тан олгиси келмайди, юқоридан келганларга таъзим қилиб, қўл остида ишлайдиганларга тазйиқ ўтказади. Бу хусусда кўплаб мисол келтириш мумкин. Тафтиш ўтказиш йўли билан зўравонлик қиладиган идоралар кўпайиб кетган. Хизмат соҳаларини текширишни фақат битта ташкилотга топшириш ҳақида фармон тайёрланиши керак. Фақат солиқ бошқармасига ана шу ҳуқуқни берамиз, фақат шулар текширади. Бошқалар, жуда зарур бўлса, республика прокуратураси ёки Ички ишлар вазирлигининг қароридан кейин текширсин. Ана шунда эркинлик пайдо бўлади, тартиб ўрнатилади, ишимизнинг самараси кўринади.

1994 йил халқ хўжалигини ривожлантириш масалаларини ҳозирдан пухта режалаштиришимиз керак. Молия вазирлиги катта, республика тақдирига дахлдор масалалар билан шуғулланиши лозим. Корхоналарнинг молиявий жиҳати билан ҳам ҳокимликлар шуғуллансин. Бу борада вилоят раҳбарларига эркинлик бериш керак, деб ўйлайман. Даромадларини тасарруф этишда ҳам мустақил равишда иш тутсинлар. Хўжалик ишларига, тадбиркорлик янада кенг қулоч ёйишига ёрдамлашишимиз, солиқларни қайта кўриб чиқиб, рағбатлантириш масаласини ўйлашимиз даркор. 1994 йилда бирорта ҳам зарар кўриб ишлайдиган корхона бўлмаслиги керак. Ёқилғини тежашда жиддий чоралар кўрмасак бўлмайди. «Ўзистиқболстат» четдан келадиган хомашёни қисқартириш масаласини ҳал этсин. Жойларда бу соҳада тартиб йўқ. Айниқса, қишлоқ жойларида шахсий машиналар жамоа ва давлат хўжаликлари ҳисобидан ёқилғи оляпти. Уни тежаш масаласига мутлақо эътибор берилмаяпти. Ёқилғи билан таъминлашда озгина узилиш бўлса, барча иш тўхтаб қолади. Нефть маҳсулотларини олиб келиш жуда қимматга тушмоқда. Бошқа республикаларнинг бу борадаги аҳволи ниҳоятда оғир. Ўзбекистонда, шукрки, узилиш йўқ, лекин тартиб бўлиши лозим. 4 миллион тонна нефть маҳсулотини олиб келиш учун 600 минг тонна пахта толаси беряпмиз. Унинг ярмини тежасак ҳам катта фойда олардик, чет давлатларга — валютага сотар эдик.

Шундан кейин Ислом Каримов республика аҳолисини тўлқинлантираётган муаммо — пул, миллий валюта масаласига батафсил тўхталди. Бу борада кўрилаётган чора-тадбирларни билишга халқимиз маҳтал, деди Президент. Мазкур масалани атрофлича муҳокама этишни таклиф қилганимга сабаб шуки, бу борада кўп фикрлар бор. Бизнинг олдимизда учта йўл турарди. Шулардан **биринчиси** — Россиянинг 1993 йилги янги пулидан фойдаланиш эди. Биз охирги сессияда ҳам бу масалани халқ депутатлари билан муҳокама қилган эдик. Маълумки, 7-9 ойдан бери «рубль минтақаси»да қолишга ҳаракат қилиб келдик.

Аввало, нима учун биз мустақил давлат бўлатуриб, миллий валютага ўтмасдан «рубль минтақаси»да қолишга интилдик, деган савол туғилади.

Шуни тўғри тушуниш заруркки, сиёсий мустақиллик, бу — ҳали иқтисодий мустақиллик дегани эмас, унга эришиш учун анча вақт керак. Иқтисодий мустақил бўлиш учун халқ хўжалиги тизимларини бутунлай ўзгартириш лозим бўлади. Четдан олиб келинадиган озиқ-овқат, дастгоҳлар, хомашё миқдорини камайтириш тақозо этилади. Биз 60 фоиз хом ашёни Россия ва бошқа давлатлардан келтирамиз. Чет мамлакатлардан келадиган сармояларни ишга солиб, хом ашё етказиб берадиган минтақадан тайёр маҳсулот чиқарадиган мамлакатга айлансаккина иқтисодий мустақилликка эришамиз. Айниқса, ёқилғи масаласида биз Россияга боғланганмиз, дастгоҳлар, ёғоч, темирни ҳам ўша ердан олиб келамиз. Эски тизимнинг сиёсати шундай эдики, Ўзбекистонда бир завод қурилса, бутловчи маҳсулотлар юзлаб жойдан келтирилар эди. Тошкент трактор заводи, авиация заводи бунга мисол бўла олади. Алоқалар узиладиган бўлса, 35—40 минг киши ишсиз қолади. Коммуникация, юк ташиш масаласида ҳам фақат шимол билан боғлайдиган темирйўлимиз бор. Агар вазият ўзгарса, аҳволимиз нима бўлишини кўпчилик тушунади.

Миллий валютани муомалага киритиш, илгари айтганимдек, инқилоб билан тенг. Ўзбекистоннинг ўзига хос сиёсатига содиқ қолиб, ҳозирги оғир пайтда халқимиз бошига яна бир қийинчилик тушмасин, дея «рубль минтақаси»да қолишга ҳаракат қилган эдик. Бу Россия раҳбарларига, мутахассисларига ҳам тушунтирилган, битим ва шартномалар имзоланган, Россия Президенти, Бош вазири ва мутахассислар билан келишилган эди. Лекин бу ҳаракатларимиз кутилган натижани бермади.

Мазкур масалада бир неча марта учрашув бўлди. Биз, ахийри, Қозоғистон Президенти Нурсултон Назарбоев билан «Бу масаланинг чеки-чегараси борми ўзи?» деган саволни кўндаланг қўйдик. Кейин улар ҳукумат аъзоларини тўплаб, шу масалани кўриб чиқиб, шартларини айтди. Улар, хабарингиз бор, матбуотда эълон қилинди.

Биринчидан, улар бизга керакли рублни давлатлараро қарз сифатида бермоқчи. Нақд пул билан ёки пулсиз алоқалар учун 1,5 триллион рубль берилса, демак, биз шунга яраша бойлик ёки маҳсулот тўлашимиз керак.

Иккинчидан эса, пулни олишдан аввал унинг 50 фоизи миқдоридаги АҚШ доллари ёки Ўзбекистон олтинини гаров тариқасида Россия Марказий банкига қўйишимиз лозим экан. Бундай талабга ким кўнади? Ўзбекистон олтини баъзи бир кимсаларнинг тинчини бузаётгани, уларга уйқу бермаётгани аниқ. Бу бориб турган андишасизлик эмасми? Эртанги кунимизнинг замини ва ризқ-насибамиз бўлмиш олтинимизни нима учун уларга қоғоз пул эвазига берар эканмиз?

Учинчи шарт шуки, ўзлари бизни шу пайтгача таъминлаган 1961—92 йилги пулларни янги 1993 йил намунасидаги пулга 3 сўмга 1 сўм нисбати билан алмаштириб беришар экан.

Тўртинчидан шартноманинг бирон моддаси бажарилмай қолса, биз яна товон пули тўлашга мажбур эканмиз. Илгари МДҲ кенгашида давлатлараро ягона банк бўлишига келишиб олган эдик. Россия раҳбарлари буни ҳам инкор этиб, бешинчи шартни қўйишди. Унга кўра, Россия Марказий банки барча масалада ҳукмронлик қилар, Ўзбекистон Марказий банки уларга қарам бўлиши, ҳисобот бериши керак эмиш. Бизларни ана шундайноилож аҳволга туширишга ҳаракат қилинди.

Иккинчи йўл — 1961—92 йилги пул намунасини ҳозирча ишлатиб туриш. Шундай қилишимиз мумкинми? Албатта йўқ! Чунки Россия ва айрим қўшни давлатлар миллий валютасига ўтиши оқибатида республикамизга кўп миқдорда эски рубллар оқиб кела бошлади. Шундай вазиятда биз пештахталаримиз бўшаб қолишига йўл қўймаслигимиз керак. Четдан келганлар миллион-миллион сўмлик молни қаердан оляпти? Сурхондарёда, Хоразмда шундай ҳоллар бор. Айрим сотувчилар нима учун виждонини ҳам пуллаб юборяпти? Нимага бу борада жавобгарлик йўқ? Дейлик, четдан одамлар ўз манфаатини кўзлаб келади. Лекин ўзимизнинг одамларга нима бўлган? Буни қандай тушуниш керак?

Бундан чиқадиган хулоса шуки, қандай бўлмасин, **учинчи йўл** — ўз миллий пулимизга ўтишимиз керак.

Миллий валютамизга ўтишда баъзи бир масалаларни ҳал этмоқ керак. Биринчидан, ҳалол топилган пулни халқимизга тўлиқ алмаштириб беришимиз лозим. Одамларнинг харид имкониятларини ҳисобга олиб, зарар етмайдиган қилиб, нарх-навонинг кескин ошиб кетишига йўл қўймасдан, аҳолининг эҳтиёжини тўла қондиришимиз керак. Мавжуд ижтимоий ҳимоя тизими — ночор оилаларга, талабаларга, қарияларимизга берилган имтиёзлар сақланиб қолади. Эски пулни алмаштиришда шов-шувсиз, узоқни кўзлаб, зарур ишларни амалга оширишимиз, жорий этилаётган ўз валютамизни мол билан таъминлашимиз даркор. Халқимизга кундалик молларни етказиб беришда узилишга йўл қўйиб бўлмайди. Олиб келинадиган ва олиб кетиладиган моллар нисбатини бизга мақбул тарзда ўзгартириш учун бир-икки йил вақт керак бўлади. Мингбулоқ ва Кўкдумалоқ нефть конларини ишга туширсак, ўзимизни ёқилғи маҳсулотлари билан таъминлаймиз. Лекин эртага бизга нефть бермай қўйишса, нима қиламиз, ким билан боғланамиз? Мана шу саволларга олдиндан чора кўриб қўйиш зарур. Кимки шу юртнинг ватанпарвари бўлса, бу ҳақда бош қотириши керак. Ўзбекистоннинг манфаатини ўйлаб, оғир масалаларни ечишда елкадош бўлишимиз даркор. Нефть маҳсулотларини тежаш тўғрисида ҳал бежиз гапирмадим.

Коммуникация — темирйўл, автомобиль ва ҳаво йўллари, газ тармоқлари демакдир. Уларнинг фаолияти ҳам диққат марказида бўлиши керак. Бизда катта-катта корхоналар, самолёт ва трактор ишлаб чиқарадиган заводлар бор. Уларнинг таъминоти чет билан боғлиқ. Владимир ва Ярославлдан маҳсулотлар оламиз, улар билан ҳисоб-китоб қилиш учун эса берадиган маҳсулотимиз тайёр бўлиши лозим. Токи, биз уларга эмас, улар бизга муҳтож бўлсин. Бу — энг муҳим масала.

Биз бу борада ён қўшнимиз — Қозоғистон билан биргалашиб ҳаракат қиламиз. Дастуримизни биргалашиб ишлаб чиқсак, менимча, тўғри бўлади.

Бу ерда айтилган гапларни тўғри тушуниб, аҳолини ваҳимага солмасдан, мишмишларсиз иш тутиш[illegible] даркор. Биз ҳар доимгидек, ўз ваъдамизнинг устидан чиқамиз. Оғир пайтда жипслашиб, аҳил бўлиб, бир ёқадан бош чиқариб ҳамма масалаларни ҳал қиламиз. Иншооллоҳ, халқимизни қийнаб қўймаймиз. Ўзбекистон да доимо тинчлик ва барқарорлик бўлишига эришамиз.

Биз 1993 йил якунига кўра, ички ва ташқи сиёсатда катта ютуқларга эришдик, — деди Президент пировардида. — Ким қаерда ишламасин, бундан фахрланиши керак. Биз бошқалардан фарқли ўлароқ, келажагимизни аниқ ва равшан кўряпмиз. Шунинг учун ҳам Ўзбекистон илғор, мутараққий мамлакатлардан бири деб дунё миқёсида тан олиняпти. Чет элликлар тарихимизнинг теранлигини эътироф этмоқда. Жаноб Миттераннинг республикамизга берган баҳосини эшитдингиз. Улар бугунги ва эртанги имкониятларимизни ҳисобга олиб, биз билан ҳамкорлик қилмоқда. Ҳар қайси раҳбар ўзининг ишига ва фаолиятига шу нуқтаи назардан ёндашмоғи керак. Эртанги кунга ишонч билан ҳаракат қилсак, муддаомизга етамиз. Иншооллоҳ, ҳамма эзгу ниятларимиз рўёбга чиқади.

Мажлисда муҳокама этилган масалалар юзасидан тегишли қарорлар қабул қилинди.

ЎзА.

ҲУКУМАТНИНГ БУГУНГИ КУНДА ҲЕЧ ҚАНДАЙ ИҚТИСОДИЙ СИЁСАТИ ЙЎҚ

(Давоми. Боши биринчи бетда).

— Россия иқтисодиётида ижобий қолдиқ устун бўлиб турган ҳозирги шароитда республикалар ўртасидаги ҳисоб-китоб ишлари қандай боряпти?

— Иккинчи ярим йилликда 800 миллиард сўм кредит бериш мўлжалланган эди. Менимча, ҳозир 200 миллиард сўм ўтказилган. Молия вазирлигида 400 миллиард сўмда тўхташ керак, деган фикр бор. Гумашталик ҳисоби тизими қолиши зарур, албатта. Хўжалик фаолиятига эга ташкилотлар тижорат тизимларининг гумашталик ҳисоби орқали ҳисоб-китоб қилишлари керак. Назаримда, бу ҳол ҳозирги шароитда Россия валютасига эҳтиёжни сақлаб қолади. Ҳозирги номутаносиблик янги йилда камайиши мумкин, аммо унинг қандайдир қисми барибир сақланиб қолади. Демак, муаммони бартер — мавоза усулида ечишга мажбур бўлинадики, бу — бозор табиатига мутлақо зид ҳодисадир.

— Молия вазирлиги билан сизнинг ўртангизда бу хусусда ҳам келишмовчиликлар бўлганми?

— Ҳа, вазирликда менга МДҲ мамлакатларини «кредитлар билан боқаётганимиз»ни тушунтириб қўймоқчи бўлишган. Аслида эса, бу кредитлар маълум давлатлараро битимларда кўзда тутилган. Биз бу ишда ўзбошимчалик қилаётганимиз йўқ. Тўғри сиёсатни амалга оширяпмиз холос. Ҳисоб-китобларга ва МДҲ мамлакатларидаги корхоналарнинг Россиядан қарзига нисбатан ўта қаттиқ муносабатлар шунга олиб келдики, бу корхоналар иккинчи чоракда шартнома ва битимларни бузиб, ғазнасидаги нақдинани маошга сарф қила бошлади. Ҳатто шундай ҳоллар юз бердики, гумашталик ҳисобида пули бўлмаган корхоналар ходимларига бошқа йўллар билан ҳақ тўлай бошлади. Бу эса, бизнинг пул ислоҳотимиз атрофидаги ҳар хил шов-шувлардан қатъи назар, бу ислоҳот тўғри эканини кўрсатади. Агар биз Қозоғистон билан рубль ҳудудида ёлғиз қолганимизда, пулга кўмиб ташлашган бўларди.

— Ислоҳот пайтида чегарадан кўп пул ўтдими?

— Мен бундай демаган бўлардим. Аммо ўзингиз биласизки, бу — анча мавҳум гап бўлади. Чунки, «келгинди» пулларни нарх-навога қараб аниқлаш мумкин. Пулнинг у ёқдан бу ёққа кўчиб юриши табиий ҳодиса. Бу ҳодиса собиқ Иттифоқ даврида ҳам мавжуд эди, ҳозир ҳам мавжуд. Одамлар ўнғай жойда пул ишлаб топишарди-да, бу пулни сарф қилиш учун Россияга, Украинага ёки бирон курортга борар эди. Ҳисоб-китоб қиладиган бўлсак, уч триллион сўмнинг 1,3—1,4 триллиони (ислоҳотгача албатта) бизнинг ҳиссамизга тўғри келади. Биз эса 1,8 триллион пул йиғиб олдик. Бундан кўриниб турибдики, августнинг иккинчи ярмида Россияга ташқаридан анчагина пул оқиб келган.

— Сиз ислоҳот кескинроқ ўтганини эътироф этмайсизми?

— 1961 йилда пул алмаштиришга уч ой ажратилган эди. Аммо одамлар уч ярим ҳафтадаёқ барча эски пулларини топшириб бўлишди. Шунинг учун ҳам, биз бу гал пул алмаштиришга икки ҳафта етади, деб ўйлаган эдик. Лекин икки ҳафтадан кейин эски пуллар қабул қилинмайди, деганимиз йўқ. Икки ҳафтадан кейин жамғарма кассалари пул қабул қилмай қўйишди. Биз эса ҳозир ҳам қабул қиляпмиз, яна бир йил давомида қабул қиламиз. Аслини олганда эски пулларни йиғиб олишдан мақсад аён, ислоҳот МДҲ мамлакатларига қарши қаратилган эди. Бу — сиёсат. Эҳтимол, мен бу тўғридаги фикримни Ельцинга яширин хат орқали баён этишим мумкиндир, бироқ, радиога чиқиб жар сололмас эдим-ку ахир! Умуман олганда, ислоҳот солиқ тўламайдиган, банкда ҳисоби бўлмаган ташкилотлар учун катта қийинчиликлар туғдирди. Шунинг учун ҳам улар шовқин-сурон кўтардилар. Бизнинг Молия вазиримиз ҳам нимага хафа бўлганини (аслида тўғри хафа бўлган эди) ўзи яхши билмайди. Бу масалаларнинг барчаси ҳукумат раёсатида муҳокама қилинган эди. Шуни ҳам айтиш кераккки, бу гап-сўзлар МДҲ мамлакатлари учун ҳали эшик очиқ, деган ишора эди. Хасбулатов эса ўзини бегуноҳ кўрсатди. Аслида мен унга айтган эдим. Гап шундаки, мен эртаси куни масала моҳиятини бутун тафсилоти билан тушунтириш учун унинг ҳузурига бораётганимда машинамга телефон қилишиб, Вазирлар Кенгаши Раёсати йиғилишига чақириб қолишди.

— Марказий банкнинг валюта бозоридаги сиёсатида ўзгариш бўлдими? Яқин ўртада рублнинг аҳволи қандай кечиши мумкин?

— Биз долларга нисбатан пулнинг қийматини бир маромда ушлаб туришни асосий вазифа деб ҳисоблаймиз. Шу мақсадда деярли ҳар куни у ё бу йўсинда ҳаракатлар қилиб турибмиз. Рублнинг қиймати бир оз пастга — 1250, 1300 га тушиши мумкин. Бозордаги аҳвол, унинг талабини доимий равишда кузатиб бориш даркор. Бу ўринда ўтган йилнинг охирида кўпчилик ташкилотлар ўзларининг ярим йиллик ва йиллик муаммоларини ҳал қилиш учун (солиқ тўлаш керак-ку ахир) орқа-олдига қарамай рубль сотиб олишга тушганини, натижада долларнинг қиймати ҳам пасайиб кетганини унутмаслик лозим.

— Марказий банк келажакда рубль қийматининг ошиши ёки пасайиши ҳақида тўла тасаввурга эгами?

— Тасаввурми, тахминми? Унисига ҳам, бунисига ҳам эга эмасмиз. Мен пул қийматининг ошиб ёки камайиб бориши ҳақида тахмин қилишни фол очиш, деб биламан. У ёки бу валюта қийматининг ошиши ёки тушиши ҳақида фикр юритиш мумкин бўлган бир неча омил бор, албатта. Аммо бу омиллар барқарорлик вазиятида ҳамда узоқ муддат назарда тутилганида иш беради.

— Ўтган йили фунт стерлингнинг қиймати тушиб кетганидан фойдаланиб, миллиардлар ишлаб олган Сорос мисолини эсласак-чи?

— Мен сизга бошқа бир мисол келтирай. 1967 йилда бизнинг раисимиз Англияга сафар қилган, Лондон банкларида бўлиб, фунтнинг қиймати ўзгармайди, деб ҳисобот ёзиб келган эди. Янаги ҳафтадаёқ фунтнинг қиймати тушиб кетди. Раисимиз кўча-кўйдаги гапни эмас, салмоқли фикр айтган нуфузли мутахассислар билан суҳбатлашган эди ахир.

— Тўланмаган қарзлар ҳозир ҳам энг асосий муаммолардан бўлиб қоляптими?

— Биласизми, ҳозир тўланмаган қарзлар муаммоси анча жўнлашган, халқ хўжалигидаги ёмон ҳисоб-китоб тизимининг бир бўлаги бўлмай қолган. Биз ўзимизнинг ҳисоб-китобларни яхшилаш борасидаги вазифамизни бажариб бўлдик, деб ҳисоблаймиз ва халқаро валюта жамғармаси ҳамда Нью-Йорк федерал захира банки билан ҳамкорликни такомиллаштиришни давом эттиряпмиз. Янаги йил ернинг сунъий йўлдоши орқали ўрнатиладиган алоқага эга бўлиш ниятимиз бор. Жиддий муаммолар бўлишига қарамасдан, иш меъёрида боряпти. Муаммолар эса қисман иқтисодиёт, қисман банк тизими билан боғлиқ. Ҳозир 90 фоиздан ортиқ ҳисоб-китоб аванс (бўнак) тўлови шаклида бўлмоқда. Бу эса — соғлом иқтисодий шароитда ақл бовар қилмайдиган гап. Бу ҳолни ҳамкорликдаги ишончнинг қатъий эмаслиги (масалан, бир корхона ўзининг ҳамкори бўлган бошқа корхонанинг аҳволи эртага нима кечади, олган маҳсулотининг ҳақини тўлай оладими — билмайди) билан ҳам изоҳлаш мумкин, албатта. Табиийки, бу айниқса қийин аҳволда қолган, етарли даражада маблағи бўлмаган корхоналарни қашшоқлаштириб қўяди. Мавжуд ҳол банк тузилмалари фаол аҳамият касб этадиган Ғарбдаги ҳисоб-китобларнинг янги тизимини қўллаш лозим, деган фикрга ундайди. Бу тизим харидорнинг сотувчидан мол ёки керакли ҳужжатларни олган вақтида ҳақ тўлашини кафолатлайди. Бу тизимга ўтиш сўзсиз соддалаштирилган кафолат шаклини эсга солади. Халқаро ҳисоб-китобларда кўпроқ қўлланиладиган ҳужжатли аккредитив тартиби ҳам шундай. Бизда эса асосий юклар темирйўллар орқали ташилгани учун табиий муаммолар туғилади — ҳеч ким сиздан молни қаерда олганингизни, унга ҳақ тўлаганмисиз, йўқми, ўзингизнинг молингизни олиб кетяпсизми ёки бировникиними — сўраб, текшириб ўтирмайди... Бу борада қиладиган ишларимиз кўп. Ҳозир эса қишлоқ хўжалиги тармоғида (жумладан, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ишлаб чиқарадиган саноат корхоналарида ҳам) харидор, савдо тармоқларининг ҳақ тўламаслиги билан боғлиқ мураккаб масалалар мавжуд. Барча иш савдо тармоқларининг зўравонлик сиёсати асосида бормоқда, рақобат қиладиган тузилмалар йўқ.

— Ўтган йили тўланмаган қарзлар муаммосини ҳал қила олган эдинглар. Бу йил унга нима халақит беряпти?

— Ўтган йили картотека мавжудлиги туфайли бу муаммони аниқ тасаввур қилган ва уни ҳал қилиш механизмини топган эдик. Бу йил эса 2-картотека бекор қилингани учун тўланмаган қарзлар миқдорининг қанча эканини ҳеч ким билмайди. Давлат статистика комитети берган маълумотларга унча ишониб бўлмайди.

— Бу лавозимни эгаллаганингизда иш юзасидан қандай муаммолар бор эди?

— Дастлаб нақдина, миллий валютага бўлган эҳтиёжни қондириш ва пул таъминоти муаммоси бор эди — ҳал этилди. Кейинчалик ҳисоб-китоблар муаммоси кўндаланг бўлди. Бу борада ҳам иш анча ўнгланди. Ҳозир ҳисоб-китоблар тизимини замонавийлаштириш, компьютерлаштиришни кенг йўлга қўйиш, янги электрон тизимини жорий этиш муаммолари турибди. Пул-кредит сиёсатини ўтказиш, шу жараёнда банклар ишини назорат қилиш масаласи ҳам долзарб муаммолардан, албатта.

— Марказий банк биноларида мунтазам юз бериб турган портлашлар муаммоси-чи?

— Биласизми, эҳтимолки, биз қандайдир операция билан кимнингдир йўлини тўсгандирмиз. Портлатишга уринишлар бизнинг ана шу ҳаракатларимиз учун қасос олишга уриниш, деб ўйлайман. Портлаш юз берган жойда нималар сақланаётгани тўғрисида нотўғри хабар берилган. У ерда қачондир маълумотлар базаси бор эди. Аммо портлаш юз берган пайтда у ер омборга айлантирилган эди. Портлаш тўғрисидаги бор гап шу. Банкларни назорат қилиш масаласига қайтадиган бўлсак, ҳа, биз бу ишга алоҳида эътибор берамиз. Мунтазам маълумот зарур. Банк тизимининг маромида ишлашини таъминлаш учун маълум йўналишдаги банкларни, шубҳа уйғотадиган банкларни мунтазам текшириб бориш лозим бўлади. Улар билан Марказий банк ўртасидаги муносабатлар тизимини ҳам ишлаб чиқиш керак. Дарвоқе шу ўринда бизга ҳукуматнинг ҳам ёрдами кераклигини айтиб ўтишим лозим. Чунки, Марказий банкдаги маблағнинг асосий қисми ҳукуматга имтиёзли ставкалар бўйича ёки ҳукумат кўрсатмасига биноан халқ хўжалигига жами 85 фоиз маблағ махсус ставкалар бўйича берилади.

— Банк тизимининг бир маромда ишлаши учун нималар зарур, деб ўйлайсиз?

— Олдин айтганимдек, Марказий банкнинг бошқа банклар устидан аниқ назорат қилиш тизими йўқ. Тўла ишонса бўладиган аудитор кампаниялари ҳам йўқ. Бу — маълум даражада қарзлар масаласини ҳал этишни қийинлаштиради.

— Эсингизда бўлса, бу даврда банкларнинг ом[illegible] вий тарзда синиш эҳтимоли масаласи ҳам кўтарилган эди...

— Ўзингиз кўриб турибсизки, бугунги кунда айрим банклар оғир моддий аҳволга тушиб қолган. Агар етарли даражада маблағ тополмаса, уларнинг баъзилари ўз-ўзидан тугаб кетиши мумкин. Аммо, энг муҳими — ёппасига синиш, барбод бўлишни худо кўрсатмасин.

Иван ЗАСУРСКИЙ,
суҳбатлашди.

«Независимая газета»нинг 1993 йил 18 октябрь сонидан олинди.

АМУ ПАХТАСИ ВА ҚИРМИЗИ ДОНИ

Уббинниёз АШИРБЕКОВ,
ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ КЕНГАШИ РАИСИ, ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ХАЛҚ НОИБИ

Қорақалпоғистон Республикаси деҳқонлари бу йилги об-ҳавонинг қийинчиликларига қарамасдан пахта ва бошқа деҳқончилик экинларидан мўл ҳосил етиштирдилар. Катта меҳнат эвазига бунёд этилган эл насибасини нобуд қилмасдан ўз вақтида йиғиб-териб олиш учун барча имкониятлар ишга солинди. Одамларнинг баракали меҳнат қилишлари учун кенг имкониятлар яратиш Халқ Демократик партияси ва ҳокимликлар, бошқа жамоат ташкилотларининг диққат эътиборида бўлди.

Далаларда ҳамма бир тану бир жон бўлиб ишлади. Шунинг учун ҳам республикамиз шимолий минтақада жойлашганига қарамай йиғим-теримда юқори суръатни таъминлашга муваффақ бўлдик. Бу ўз навбатида юксак довонни ўз вақтида эгаллашимизга имкон берди.

Тахтакўпир тумани пахтакорлари республикада биринчи бўлиб пахта таёрлаш режасини ошириб бажардилар. Республика пахтакорлари мана бугун 314 минг тоннадан кўпроқ пахта тайёрлаб, белгиланган режани ошириб адо этдилар. Умумий ҳосилнинг 75 фоизи биринчи навларга қабул қилинди. Улкан хирмонга Амударё тумани пахтакорлари 53 минг тонна, Элликқалъа тумани пахтакорлари 46 минг тонна, Тўрткўл тумани пахтакорлари 43 минг тонна, Хўжайли тумани пахтакорлари 37,5 минг тонна, Беруний тумани пахтакорлари 35,5 минг тонналик хирмонлари билан муносиб ҳиссаларини қўшдилар.

Тўрткўл туманидан «Шўрахан», «Ғалаба», «Мискин», Элликқалъа туманидаги «Янгиер», «Москва», «Боғёп», Амударё туманидаги «Оқолтин», Тахтакўпир туманидаги «Ўзбекистон», Хўжайли туманидаги «Оқолтин», «Маймункўл», Беруний туманидаги «Ленинизм», Шуманай туманидаги Гагарин номли жамоа ва ижара хўжаликларида ҳар гектар майдондан 25—33 центнердан пахта териб олинди. Т. Отажонов, М. Жуматов, У. Ўразалиев, У. Қиличев, Т. Сидиқов, С. Эркаев, Ў. Избостиевлар бошлиқ пешқадам бригадаларда ҳосилдорлик 34—45 центнерни ташкил этди.

Одатдагидек бу йил ҳам машина теримига алоҳида эътибор берилди. Далаларда салкам 2 мингга яқин «зангори кема» юксак унум билан ишлатилиб, улар ёрдамида 120 минг тоннадан кўпроқ пахта териб олинди. Г. Матёқубов, Ш. Жумамуродов, Ш. Йўлдошев, И. Абдуллаев, Ж. Матчонов, Б. Ўтемуродов каби ўнлаб механизаторларнинг мавсумда бункерлардан тўккан пахталари 130—200 тоннадан ошди.

Республика давлат ва жамоа хўжаликларида қўл теримида 135 мингдан кўпроқ киши қатнашди. Чевар теримчилардан С. Ўтамуратова, Ж. Мамметкаримова, Х. Ибрагимова, С. Авазмуратова, А. Жуманова, К. Шеримбетоваларнинг ҳар бири 13—15 тоннадан ошириб пахта териб бердилар. Етиштирилган ҳосилни тезроқ йиғиб-териб олишда олий ва ўрта махсус ўқув юртлари талабалари, туманлар марказ аҳолиси катта ёрдам кўрсатдилар.

Пахтачилик билан бир қаторда республикада сабзавот, полиз, мева, гўшт, сут, тухум ва бошқа қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштириш ва тайёрлашда ҳам ўтган йилларга нисбатан анча кўпайди.

Ўзбекистон аҳолисини гуруч билан таъминлашни яхшилашда Қорақалпоғистон республикаси Олий кенгаши, Қорақалпоғистон республикаси Вазирлар Кенгаши барча чора ва тадбирларни амалга оширмоқда. Шу кунгача давлатга сотган шолимиз 231 минг тоннадан ошди. Режа ошириб уддаланди.

Кейинги икки йилда пахтачилик ва шоличилик билан бир қаторда саноат, қурилиш, транспорт тармоқлари ривожланди. Шу йилнинг ўзидаёқ «Катекс» тўқимачилик комплекс қўшма корхонаси, кабель заводи маҳсулот бера бошлади. Ўтган ўн ойда саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш кўлами ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 7,5, меҳнат унумдорлиги 3,2 фоизга, халқ истеъмол моллари ишлаб чиқариш 16,7 фоизга ўсди.

Далада пахта ҳам, шоли ҳам кўп. Республика деҳқонлари пахтанинг бир мисқолини ҳам, шолининг бир бошоғини ҳам нест-нобуд қилмасдан ўриб-янчиб олишда ғайрат-шижоат кўрсат[illegible] ишламоқдалар.

Шу билан бир вақтда кузги-қишки тайёргарлик ишларини бошлаб юбордилар. Чорва қишловини намунали ўтказиш чоралари кўрилаётир.

ИҚТИСОД, ИСЛОҲОТ, ИЖОБАТ

ДАВЛАТГА БОҚИМАНДА БЎЛМАЙМИЗ

РЕСПУБЛИКА ПРЕЗИДЕНТИ И. КАРИМОВНИНГ ИЖТИМОИЙ МУҲОФАЗАНИ ЯНГИ БОСҚИЧГА КЎТАРИШ БОРАСИДАГИ КЎРСАТМАЛАРИ — АМАЛДА

Янгиариқ қишлоғилик Олтибой ака ва Ойсоатхон опа билан суҳбат қуриб ўтирибмиз. Оилада неча фарзандлари борлиги ҳақидаги саволимга Ойсоат опа:

— Худога шукур, ўнта фарзандимиз бор, иккита қизимизни чиқарганмиз. Ўғиллардан бирини уйлантирдик, олтита неварамиз бор,— дедида ва ўчоқ бошида куйманиб юрган оғир оёқ келинига меҳр ва фахр билан назар ташлади. — Насиб этса яқин кунда неваралар еттита бўлади.

Ойсоат опа ҳозир уй ишлари билан банд, Олтибой ака механизатор, болаларининг каттаси Комилжон йигирма беш ёшда, армия сафидан келгач, беш йилдирки, чўпонлик қилаяпти. Ўғилларнинг яна бири талаба, бошқалари эса мактабга қатнашади.

— Бозор иқтисодиётига ўтиш давридаги иқтисодий қийинчиликлар оқибатида бола-чақа боқиш, уларни уйли-жойли қилиш, орзу-ҳавас кўриш мушкул бўлаётгандир, — деб сўрадим.

Ойсоат опа бош чайқади.

— Тирикчилик ўтиб турибди. Аксинча, ҳозир ҳар доимгидан ҳам яхши яшаяпмиз. Энг муҳими, юртимиз тинч, меҳнат қилиш учун ҳамма шароит бор.

— Мана, кўриб турибсиз, 20 сотихга яқин томорқамиз бор, ҳар йили ундан уч мартадан ҳосил оламиз,— деди Олтибой ака. Масалан, март ойида бу ердан бир тоннача эртанги сабзи олиб, 700 килограммини колхозга сотдик. 2 тонна турп, шунча шолғом етиштириб, ўрнига помидор, бодринг экдик. Помидор билан кунгабоқарни ҳам қўшиб эккандик, помидорнинг ҳосилини олиб бўлганимиздан кейин кунгабоқарнинг авжи тезлашди. Бодрингдан бўшаган ерга кечки сабзи, турп экдик. Ернинг бекор туришига йўл қўймаяпмиз. Томорқанинг ўзидан бу йил 800 минг сўмга яқин даромад қилдик. Албатта, бу меҳнат туфайли қўлга киритилди.

Бундан ташқари 8 та сигиримиз бор, унинг 3 тасини ҳар куни соғиб, 20—25 литрга яқин сут оляпмиз. Келинларим, қизларим, керак бўлса ўзим молга қарайман. Яна ўнта қўйимиз бор. Интилиб яшаган яхши экан. Болаларимдан Озода, Фароғат, Музаффар, Адолат мактабда ўқишади. Улар ҳам бизнинг ёрдамчиларимиз, ҳар куни ўқишдан қайтгач, томорқага, молга қарашади.

Оила бошлиғининг гапига қараганда ҳовлидаги анорзордан ҳам ҳар йили минг килограммдан ортиқ ҳосил олишган. Ҳозир Термизнинг ўзида ҳам анорнинг килоси 300—400 сўм. Баҳоргача сақласангиз унинг қиймати яна ортади. Оила аъзолари деҳқончиликдан ташқари гилам тўқиш билан ҳам шуғулланишади.

— Ҳунар, ҳунардан унар, деб бежиз айтишмаган— дейди Ойсоат опа.— Зарур бўлса бир ҳафтада иккита гилам тўқишимиз мумкин. Бу ҳунаримни қизларим ва келинларимга ҳам ўргатганман. Бундан ҳам анча-мунча даромад қилаяпмиз.

Термиз туманидаги «Янгиариқ» жамоа хўжалигида Олтибой Олломуродов оиласига ўхшаган меҳнатсевар, ернинг қадрига етган кишилар жамоа хўжалиги ёки идораларда ишлашдан ташқари ҳар йили қишлоқ хўжалик маҳсулотларидан мўл-кўл ҳосил етиштириб, рўзғорининг камини тўлдиришяпти. Ортиб қолганини бозорда сотишяпти, маҳсулот тайёрловчиларга улгуржи нархда топширишяпти.

— Давлат серфарзанд оилаларни ижтимоий қувватлаш мақсадида ғамхўрлик қиляпти. Қаҳрамон она сифатида болаларингизга ҳам давлат томонидан анчагина нафақа, ёрдам пули олиб турсангиз керак,— деб сўрадим Ойсоат опадан.

— Беришяпти. Бунинг учун Президентдан миннатдормиз. Аммо биз давлатдан олинадиган нафақагагина кўз тикмаганмиз. Хўжайинимнинг ойлигини ҳам кутмаймиз. Уни бир йўла йил охирида оламиз. Биз рўзғоримизни шу томорқадан олинадиган даромад ҳисобига юритяпмиз. Тўй-ҳашамларни ҳам шахсий хўжалигимиздан олинадиган даромад ҳисобига ўтказамиз.

Олтибой ака хонадони аъзолари билан суҳбатлашиб, сен ерни ер қилсанг, сени шер қилади, деган халқ ҳикматини эсладим.

Термиз туман «Жайронхона» қишлоғидаги физиотерапия касалхонасида Эшниёз Маматов билан Мариям Баротова меҳнат қилишади. Оила бошлиғи бош шифокорнинг хўжалик ишлари бўйича ўринбосари, Марямхон эса ҳамшира. Уларнинг турмуши қандай кечаётганини билиш учун хонадонида бўлдик. Шифокорлар билан давлат бюджети ташкилотларида ишлайдиган ходимларни ижтимоий муҳофазаси ҳақида суҳбатлашдик.

Ҳозирги шароитда фақат маош ёки давлат томонидан берилаётган нафақалар билангина яшаш қийин,— дейди Эшниёз.— Одамлар ўзлари турмуш кечириш учун ҳаракат қилишлари, ҳалол ишлаб, қўшимча даромад топишлари керак. Кўпинча қишлок шифокори ёки ўқитувчининг турмуш кечириши оғир, деган гапни эшитаман. Аксинча, тўрт мучали соғ, меҳнат қилган одам қишлоқда бой-бадавлат яшаяпти. Мисол учун мана бизнинг ҳовлимизга қаранг, бирор қарич ҳам бўш, қаровсиз ер йўқ.

— Бизнинг 5 нафар фарзандимиз бор— деб давом этди Эшниёз. — Ўғилларимнинг 2 нафари институтни битиришди, яна битта ўғлим ҳозир талаба. Турмушимиздан мамнунмиз. Томорқадаги экинлардан ҳар йили бемалол яшашимизга етадиган даражада даромад қиляпмиз. Бундан ташқари мол, қўйимиз бор. Оиламизда бекорчи одам йўқ. Болалар мактабдан, келинлар ишдан келишгач хўжаликдаги ишлар билан банд бўлишади.

Касалхона ревматология бўлими бошлиғи Аъзам Юсупов ҳам Эшниёзнинг фикрига қўшилди. Унинг оиласи 8 сотихли ҳовлида истиқомат қилар экан.

— Биз ҳам асосий ишимиздан ташқари деҳқончилик билан шуғулланамиз,— дейди у —Анорзоримиз бор. Сабзавот етиштирамиз. Масалан, шу йилнинг ўзида 2 тонна пиёз, бир тонна картошка етиштириб, қўни-қўшниларга, таниш-билишларга сотдик. Ҳозир замон ўзгариб кетди. Зиёлиман деб юрмасдан уйга келгач, оқ халатни ечиб, қўлга кетмон олиб томорқада тер тўкяпмиз. Давлат бизни боқади, деб боқиманда бўлиш эр кишига ярашмайди.

Термиз тумани ҳокими Раимқул Чоршанбиев билан бозор иқтисодиёти шароитига ўтиш даврида меҳнаткашларни ижтимоий муҳофазалаш бўйича олиб борилаётган ишлар ҳақида суҳбатлашдик.

— Президентимиз бозор иқтисодиётига ўтиш даврида одамларни ижтимоий жиҳатдан муҳофаза қилишни иқтисодий сиёсатнинг муҳим қоидаларидан бири деб ҳисоблаяпти,— деди у.— Шу сабабли биз меҳнаткашларни унумли меҳнат қилиб, яхши даромад топишлари учун барча имкониятларни ишга соляпмиз. Қишлоқ аҳлининг ҳаммаси ўз томорқасига эга. Улар томорқадан яхши даромад олишга ҳаракат қилишяпти. Термиз шаҳри яқин бўлгани учун улар етиштирилган ортиқча маҳсулотни шаҳар бозорига олиб бориб сотишяпти.

Шу йилнинг ўзида ногиронлар, қариялар, боқувчисиз оилаларни ижтимоий муҳофазалаш мақсадларида 30 миллион сўмлик маблағ ажратдик, Кам таъминланган ҳар бир оила бизнинг ва касаба уюшмаларининг ҳисобида. «Халқобод» жамоа хўжалигида яшайдиган Олломуродов кўп йилдан бери ногирон. Унга туман ҳокимлиги ҳисобидан аравача олиб бердик. Бундай мисолларни яна келтириш мумкин.

Бозор иқтисодиёти муносабатлари туфайли қишлоқ жойларда ишсизлар пайдо бўляпти. Ҳозир туманимизда минг нафардан ортиқ ишсизлар бор. Уларни иш билан таъминлаш мақсадида кичик корхоналар, цехлар ташкил этиляпти. Ҳозир уларнинг сони 28 тага етди. Бу янги ишлаб чиқариш корхоналарида 500 нафардан зиёд киши янги касб-ҳунар ўрганиб, оиласи учун даромад топмоқда.

Президентимизнинг Олий Кенгаш XIII сессиясида сўзлаган нутқида қишлоққа саноатни олиб келиш зарурлиги таъкидланди. Биз ана шу кўрсатмаларга амал қилиб, туман ҳудудида саноат корхоналари, маҳаллий хом ашё ҳисобидан ишлайдиган катта-кичик цехлар қуришга, темирчилик, дурадгорлик каби ҳунарларни ривожлантиришга эътибор бермоқдамиз. Ҳар бир хўжаликда камида 3—4 тадан саноат корхонаси қуришни ўз олдимизга мақсад қилиб қўйганмиз. Бунинг учун ишчи кучлари етарли. Агарда қишлоқ хўжалигида меҳнат унумдорлигини ошириш бўйича Президентимиз кўрсатмаларини амалга оширадиган бўлсак, яна кўплаб ишчи ўринлари пайдо бўлиши мумкин. Бу ишчи кучларини эса корхоналарга, аҳолига хизмат кўрсатиш соҳасига жалб этишни режалаштирганмиз.

Туманда Президент кўрсатмалари асосида фермерлик ҳаракати ҳам авж олдирилган. Ҳозир 23 та фермер хўжалиги бор. Улар меҳнатга сидқидилдан муносабатда бўлишаётгани туфайли чорва маҳсулотларини кўпайтиришга эришяпмиз. Масалан, А. Очилов шу йили 20 тонна гўшт етказиб беради. Алламурод Хайитов фермаси сут етиштириш бўйича кўпчиликка ибрат бўляпти. Унинг оила аъзолари ҳозирга қадар 24 тонна сут топширди.

Ҳар бир фермер хўжалигига 5—6 гектар ер ажратиб берилган. Уларни ижтимоий жиҳатдан муҳофаза қилиб боришга туман касаба уюшмаси алоҳида эътибор бермоқда.

Жарқўрғон туманидаги Алишер Навоий номли жамоа хўжалигида яшовчи таниқли фермер Норқувват Шароповнинг фермасида бўлганимизда фарзандлари, келинлари чорва моллари парвариши билан банд экан. Пишиқ-пухта қурилган қатор бостирмалар остида 60 та қорамол, 80 та қўй, 4 та от боқилаяпти. Майдоннинг ўртасида 140 тонналик пичан ғарамлаб қўйилган.

— Фермерлик ҳақида дастлаб гап кетган 90-йилда мен таваккал қилиб шу ферма қурилишини бошлаб юборган эдим, — дейди Норқувват ака. Озгина жамғармамиз бор эди. Хўжаликдан ҳам қарз олдик. Мана ҳозирга келиб ҳамма қарзлардан қутулдик. Банкдаги шахсий ҳисобимизда 4 миллион сўмдан ортиқ пулимиз бор. Ўз кучимиз билан шу фермани қурдик. Тиркамаси билан МТЗ-80 трактори сотиб олдик. Ем-хашак етиштириш учун хўжалик 13 гектар ер ҳам ажратиб берди. Ундан унумли фойдаланяпмиз.

— Қанчадан маҳсулот етиштиряпсизлар,— деб сўрадим Норқувват акадан.

— Ўтган йили 11 тонна, бу йил шу пайтгача 5 тонна гўшт сотдик. Йил охирига қадар яна 7—8 тонна гўшт топширамиз,— деди у.— Ўтган йили 70 тонна, 1993 йил ҳисобидан 40 тонна сут сотдик. Бундан ташқари, қишлоқдаги болалар боғчасини сут билан бепул таъминлаяпмиз. Фермерлик бу ўзингники, дегани. Ўзингники бўлганидан кейин ҳар бир нарсани тежаб-тергаб ишлатасан. Кеча демай, кундуз демай, чорвангдан, хўжалигингдан кўз-қулоқ бўласан. Шунга яраша ишингда унум, даромад бўлади. Фермадаги ҳар бир ишни фақат оила аъзоларимиз бажаришади. Оиламиз катта. 9 та фарзандим, иккита келиним бор. Янгангиз Ойбаланд, келинларим Гулчеҳра ва Анорхонлар ҳам ишдан келишлари билан бизга ёрдам беришади. Ўғилларим Тошболта, Рамазон, Алиқул, Қудрат, Исоқ... уларнинг ҳар бири меҳнаткаш йигит.

Жамоа хўжалиги раиси Қўшмурод Иброҳимов: — Хўжалигимизда 12 та фермер хўжаликлари бор, — дейди уларнинг ичида айниқса Абдуназар Чориев, Чоршанби Эшмуродов, Бойқобил Шотўраевлар бошлиқ фермер хўжаликлари Норқувват акага ўхшаб жуда яхши меҳнат қилишяпти. Фермерларимиз ҳар йили жамоа хўжалиги топширадиган сутнинг 20 фоизини ўзлари етказиб беришяпти. Бизда фермерликнинг фойдасини кўриб, улар сафидан бормоқчи бўлганлар жуда кўп. Аммо уларга бериладиган ер тақчиллиги учун ҳозир фермерларнинг сафини ўстиришга имкон бўлмаяпти.

Сафар сўнгида Сурхондарё вилояти касаба уюшмалари кенгаши раиси, Ўзбекистон Республикаси халқ ноиби Ҳимойиддин Шарофутдинов билан суҳбатлашдим.

Вилоятдаги ижтимоий муҳофазага муҳтож ҳар бир оила бизнинг диққат марказимизда, — деди у. — Масалан йилнинг ўтган ойлари мобайнида муҳтож оилалар, ногиронлар, етим болаларга 1 миллион сўмлик кийим-кечаклар, совға-салом улашилди. Йил бошидан бери санаторий ва дам олиш уйларига 5715 та йўлланма берилган бўлса унинг 1,5 мингдан зиёди кам таъминланган оилаларга имтиёзли равишда тарқатилди. Бундай мисолларни кўплаб келтириш мумкин.

Сурхондарё вилоятида турли тоифадаги меҳнаткашлар вакиллари билан бўлган суҳбатлар ижтимоий сиёсат бўйича Президентимиз Ислом Каримов ва ҳукуматимиз олиб бораётган сиёсат тўғри эканлигини тасдиқламоқда. Улар Президентимизнинг аҳолининг ижтимоий жиҳатдан энг муҳтож табақалари ва гуруҳларини болалар, қариялар, ногиронлар ва бошқаларни қўллаб-қувватлаш, аввалгидек давлат ижтимоий сиёсатининг устивор йўналиши бўлиб қолиши ҳақида айтган сўзларини қайта-қайта мамнунлик билан эслашди. Шу билан бирга ижтимоий муҳофаза аниқ йўналишда, боқимандаликка, тенгчиликка зарба берадиган йўналиш касб этиши зарурлигини таъкидлашди.

Зеро, бозор иқтисодиёти дегани ҳар бир меҳнатга яроқли кишини ўз ҳаётий манфаатлари учун зарур бўлган моддий неъматларни давлатга боқиманда бўлмай ҳалол ва сидқидилдан ишлаб топишидан иборатдир.

Абдуқодир НИЁЗОВ,

Қишлоқ хўжалигидан тортиб, маиший хизмат, саноатда ислоҳотни амалга ошириш юзасидан чора-тадбирлар ва кўрсаткичларни аниқ белгилаб оладиган пайт келди... Ҳар қайси соҳанинг ҳозирги замон талабларига жавоб берадиган дастури бўлиши шарт.

(Президент Ислом Каримовнинг Республика Вазирлар Маҳкамасининг мажлисида сўзлаган нутқидан).

АНДИЖОН ВИЛОЯТИ. Қўрғонтепа тикув-трикотаж фабрикаси жамоаси иқтисодий ислоҳот шароити талабларидан келиб чиқиб, янгича иш усулларини ишлаб чиқаришга жорий этмоқдалар. Бу ерда цехлар замонавий ускуналар билан қайта жиҳозланиб, чет эл технологияси қўлланиляпти. Шу боис корхонада маҳсулот сифати тубдан яхшиланиб, харидоргир бўлиб боряпти.

СУРАТДА: фабрика илғор тикувчиси Ойдинхон Давидова.

Г. КЕЧКИН олган сурат.

ДАРОМАД КЎПАЙСА...

«Оқолтин» жамоа хўжалиги Амударё туманининг жаннатмакон жойида. Бир томондан Юмуртоғ, бир томондан Қоратоғ чўққилари кўзга ташланиб туради.

Деҳқончилик ота-боболаримиздан келаётган анъана. Фақат бизлар озгина такомиллаштириб, йиллар давомида йиғилган тажрибаларга суяниб, ҳар йили деҳқончиликдан мўл ҳосил ундирмоқдамиз. Биргина ўтган йилнинг ўзида республикада биринчи бўлиб пахта тайёрлаш режамизни бажардик. 84 миллион 147 минг сўм даромад қилдик.

Жамоамиз янги бўлганлигидан даромадимизнинг кўпроқ қисмини қурилишларга харажат қилмоқдамиз. Жумладан, хўжалигимизда ғишт заводи, пахта қабул қилиш пункти мавжуд бўлиб, унинг ёнгинасида кичик пахта тозалаш заводи, толани ип қиладиган фабрика фойдаланишга топширилиш арафасида. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларидан йилига 1 миллион шартли банка консерва тайёрлайдиган линиянинг барча жиҳозларини ҳозирлаб қўйганмиз.

Аҳолининг 90 фоизи табиий газ билан таъминланган.

Хўжаликнинг бош режасига асосан яқин йиллар мобайнида юқоридаги қурилишлардан ташқари, яна ярим миллион сўмлик қурилиш ишларини амалга оширамиз. Жумладан кунига 100 кишини қабул қиладиган поликлиника, юз ўринли чойхона, 400 ўринли ёзги кино-концерт зали, сахни минг квадрат метрли универмаг бинолари қурилиши бошлаб юборилди.

Оллоберган ҲАЛИМБЕТОВ,
«Оқолтин» жамоа хўжалиги раиси.

Ўзбекистон сабзавот-полиз ва картошка экинлари илмий-тадқиқот институти олимларининг фаолияти хилма-хил. Улар сўнгги вақтда помидор, қовун, тарвуз, картошка, қалампирнинг турли касалликларга чидамли йигирмадан ортиқ турини яратишди. Муҳими — олимларимиз изланиши ҳаётга тадбиқ этилмоқда.

Суратларда: 1. Лаборантлар Ҳалима Юсупова ва Муяссар Бобоқуловалар картошканинг янги сортини кўздан кечиришяпти. 2. Биоэкология лабораторияси мудири А. Нуриддинов.

ҚУЛАЙЛИК

✦ Бозор иқтисодиётига ўтиш қийинчиликлари, айниқса, автотранспорт корхоналарини жуда мушкул аҳволга солиб қўйди. Ёнилғи-мойлаш материаллари, эҳтиёт қисмларнинг нархи осмонга чиқиб кетди. Шундай пайтда аҳолига хизмат кўрсатиш суръатини пасайтирмаслик учун Қашқадарё вилояти автомобиль транспорти ишлаб чиқариш бирлашмаси қатор тадбирларини амалга оширмоқда.

— Энг аввало ёнилғини тежашга алоҳида эътибор беряпмиз,— дейди бирлашма бошлиғи Асадулла Аҳмедов. —Шу йилнинг ўзида 100 га яқин автобуслар суюлтирилган газ билан ишлай бошлади. Жамоамиз бўйича бундай ёнилғига ўтган транспорт 630 тани ташкил этаяпти. Ёнилғи-мойлаш материалларини тежашдаги қаттиқ назоратимиз ҳам яхши самара беряпти. Шу ҳисобдан 2450 тонна бензин тежаб қолинди.

Хориж билан алоқалар йўлга қўйилганлиги сабабли янги автотранспортлар олаяпмиз. Туркиядан 10 та автобус, 27 та енгил такси, Жанубий Кореядан 27 та, Россиядан 28 та автобус келтирилди. Натижада аҳолига транспорт хизмати кўрсатиш яхшиланди. Шаҳар атрофларида 10 та, Қарши шаҳрида 7 та янги йўналишлар очилди.

Мусо КАРОМОВ,
«Ўзбекистон овози» мухбири.

ЧЎЛ ДУРДОНАСИ

Куз доно халқимиз таъбири билан айтганда, ғалвирни сувдан кўтарадиган пайт. Пахтазорларимизда етиштирилган ҳосил жадал йиғиштириб олинмоқда. Деҳқонларимиз йил бўйи қилган меҳнатининг маҳсули хирмонларга уйилаяпти. Шундай дамларда пахтакорларнинг беором меҳнати ҳақида гапирмоқ ҳам қарз, ҳам фарз.

Заршуносларимиз жорий йилда 763 гектар майдонга чигит қадаган эдилар. Баҳор анча инжиқ келди. Қайта-қайта чигит экдик.

Қанчалик қийинчилик бўлмасин пахтакорларимиз, мутахассисларимиз кўп йиллик тажрибаларига таяниб иш кўрдилар. Ҳамма майдонларда соғлом кўчатлар ундириб, уни меҳр билан парвариш қилдик. Барча агротехник тадбирлар ўз вақтида ўтказилди. Механизаторларимиздан Тўймурод Аъзамов, Аслиддин Жумаев, Карим Саидов, Ҳайит Саидов сингарилар зўр ғайрат кўрсатдилар. Натижада мўл ҳосил етиштирдик.

Йиғим-терим уюшқоқлик билан олиб борилаяпти. 17 октябрда пахта тайёрлаш режасини бажардик. Қабул пунктига 2530 тоннадан зиёдроқ юқори сифатли ҳосил етказиб берилди. Бундай зафарни қўлга киритишимизнинг яна бир омили Президентимиз фармонлари бўлди. Шунга кўра, ҳар килограмм пахта учун 25 сўм, машинада терилган бир тонна хом ашё учун 800 сўм ҳақ тўланаяпти. Моддий манфаатдорлик катта фойда берди. Ҳамма далага чиқди. Пахта теримида юксак суръат таъминланди.

Суннат Зиёев раҳбарлигидаги бригада чўлқуварлари қўриқ Варахша ерларида юқори ҳосил кўтардилар. Улар 4 октябрда хўжаликда биринчи бўлиб ғалаба қучдилар. Ҳозиргача ҳар гектар ердан 32 центнердан зиёд чўл дурдонаси териб олинди. Акрам Раҳматов, Султон Абдиев, Зиё Каримов, Мурод Саидов, Аҳрор Ширинов, Исмоил Аҳмедов бошлиқ бригадаларда эса ҳосилдорлик 38—40 центнерни ташкил этди. Мавсумда Моҳира Ражабова, Нордона Ашрапова, Зуҳра Раҳмонова, Қурбонгул Раҳматова, Шарофат Олимова, Қурбонгул Қобиловалар кўп ва сифатли пахта теришда бошқаларга ўрнак бўлдилар.

Далаларда ҳали ҳосил кўп. «Оқ олтин»нинг бир мисқолини ҳам нобуд қилмай саранжомлаб олиш учун барча имкониятларни ишга солганмиз. Ниятимиз режадан ташқари давлатга яна 500 тонна пахта етказиб беришдан иборат. Шунда ҳар гектар ер ҳосилдорлиги 40 центнерга етказилади.

Наим РАҲИМОВ,
Пешку туманидаги «Бухоро» жамоа хўжалиги бошқаруви раиси, республикада хизмат кўрсатган пахтакор.

«УМИД»НИНГ САХОВАТИ

✦ Ҳозир саховат тўғрисида гапириш ўринсиздай туюлади. Зотан, бировга ҳиммат кўрсатиш ҳамманинг ҳам қўлидан келавермайди. Фурқат тумани ҳудудида жойлашган «Умид» хусусий ишлаб-чиқариш воситачилик-тижорат фирмаси эса бунинг уддасидан чиқди.

Фирманинг ташаббуси билан «Томоша» ширкатлар уюшмаси далаларида пахта тераётган Қўқон давлат педагогика институти талабалари орасида мусобақа ўтказиладиган бўлди. Ғолиблар қимматбаҳо совғалар билан тақдирланиб борилади.

Куни кеча учинчи ўн кунлик якунлари таҳлил қилиниб, ғолиблар аниқланди. Мусобақада ғолиб чиққан педагогика-психология факультетининг талабаларидан Ф. Абдураҳмонова, Х. Мирзакаримов, М. Инъомова, Г. Тўхтаматова, С. Исматуллаева, Н. Исоқова, М. Шароповаларга гилам-полос, 25 минг сўмдан пул мукофотлари топширилди.

Шавкат ИСРОИЛОВ,
«Ўзбекистон овози» мухбири.

МАМАДИЁР ИШОНЧНИ ОҚЛАДИ

Зафаробод туманидаги Беруний номли давлат хўжалиги қатор йиллардан бери қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштириш ва давлатга сотиш бўйича белгиланган режаларни бажаролмай, қарзга ботган, ҳатто, хўжалик чўлқуварларининг ҳам умид-ишончлари сўна бошлаган эди. Ўтган йил охирида туман ҳокимиятида баъзи раҳбарлар хўжаликни тугатиш керак деган қарорга ҳам келганди. Ўшанда туман ҳокими Собиржон Абдусатторовнинг хаёлига ёш кадр Мамадиёр Нуралиевни синаб кўриш ўйи келди-ю, уни директорликка тайинлади.

Ҳокимнинг бу танловида мантиқ бор эди: Мамадиёр бир неча йил давомида йириклаштирилган қолоқ бригадада ишлаб, ҳосилдорликни гектар бошига 20 центнердан 28 центнергача кўтаришга муваффақ бўлганди.

Бу йилги пировард натижа шуни кўрсатдики, туман ҳокими Мамадиёрни директорликка тайинлаб, асло янглишмаган экан. Кўкламги табиий офат туфайли далаларга чигит 2—3 марта экилишига қарамай, белгиланган пахта тайёрлаш режаси ошиғи билан уддаланди. Ҳозиргача режага қўшимча ҳар гектар майдондан 4 центнердан ҳосил йиғиб-териб олинди.

— Бу ютуққа иқтисодий ислоҳотни пухта ўтказганимиз туфайли эришдик,— дейди Мамадиёр Нуралиев. Аввало, давлат хўжалигини ширкат бирлашмасига айлантириб, ижарачилар масъулиятини оширдик. Ҳар эгат ғўза, ҳар қарич ерни аниқ эгаларга бириктиганимиз ва чигит ерга тушган кундан то йиғим-теримгача бўладиган ишларни улардан қатъий талаб қилганимиз бизга муваффақият келтирди. Бунда меҳнат аҳлининг моддий манфаатдорлигини ҳам унутмадик.

Шу кунларда хўжалик далаларида йиғим-терим қизғин давом эттирилмоқда. Аҳир режанинг 80 фоиздан зиёди ва режага қўшимча тайёрланган барча хом ашё хўжаликнинг ўз киссасида қоладиган даромад бўлгандан кейин даладаги бор ҳосилни йиғиб-териб олмай бўладими?

Кундалик нашрларга обуна бўлишни ҳам бошлаб юборганмиз, — дейди Мамадиёр. — Хўжалигимиздаги ҳар бир Халқ демократик партияси аъзоси «Ўзбекистон овози» газетасига ёзилмоқда. Улар эса 50 нафардан зиёдроқ. Бундан ташқари, илғор механизаторлар ва фахрийларимизни хўжалик ҳисобидан обуна қилаётирмиз. Бошқа газета-журналларга обуна ҳам камаймади.

Ҳа, пахтакорларнинг ҳам ўз ғоялари бор.

Келдиёр ЖУРАҚУЛОВ,
«Жиззах ҳақиқати» вилоят газетасининг мухбири.

СУРАТДА: Мамадиёр Нуралиев.

ИШБИЛАРМОНЛАР ҚАШҚАДАРЁДА

● Яқинда Украинанинг Донецк вилояти ишбилармонлари делегацияси Қашқадарёга келишди. Делегацияга вилоят маъмурияти бошлиғи Ю. Смирнов раҳбарлик қилмоқда. Меҳмонлар Қашқадарё воҳасида бўлиб жамоа ва давлат хўжаликлари ишлаб чиқариши билан танишиб, саноат корхоналарида бўлдилар.

Ўзаро келишувга мувофиқ эндиликда Қашқадарё Донецк вилоятига пахта толаси жўнатади ва ўз навбатида украиналиклардан дори-дармонлар, музлатгичлар, қора металл, қандолат маҳсулотлари ҳамда халқ истеъмол моллари олади.

«Ўзбекистон овози» мухбири.

● *Иброҳим Мўминов таваллудининг 85 йиллиги олдидан*

ЗУККО ОЛИМ, БАҒРИ КЕНГ УСТОЗ

ЭҲТИРОМ

Иброҳим Мўминов (1908 — 1974) — йирик файласуф, таниқли давлат ва жамоат арбоби, фалсафа фанлари доктори (1950), профессор (1950), Ўзбекистон Фанлар академиясининг ҳақиқий аъзоси (1956; 1943 йилдан мухбир аъзоси), Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби (1959).

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг — буюк аждодларимизнинг улуғ номлари, халқ хотираси ва унинг тақдири муносиб давом этишга лойиқдир, деган сўзларига бевосита даҳлдор кишилардан бири аллома Иброҳим Мўминовдир.

Қирқ йилдан ортиқ давр мобайнида талабаларга, аспирантларга дарс бериш, номзодлик, докторлик диссертацияларини тайёрлаш ишларига бевосита раҳбарлик қилиш, фалсафа илми муаммоларини тадқиқ этиш, Шарқ, хусусан, Марказий Осиё халқларининг ижтимоий-фалсафий фикр соҳасидаги меросини ўрганишни кенг кўламларда ташкиллаштириш И. Мўминов ижодий фаолиятида етакчи ўрин тутган.

Олим ўзининг 1946 йилда нашр этилган «Мирза Бедилнинг фалсафий қарашлари» деган йирик асари билан Марказий Осиё ижтимоий-фалсафий фикрлари тарихи илмий таҳлилини бошлаб берган. У фалсафа, фалсафий фанлар, Ўзбекистон тарихи ва бошқа соҳаларга оид бир қатор китобларнинг муаллифи, масъул муҳаррирдир. И. Мўминовнинг илмий изланишлари 1967 йилда Абу Райҳон Беруний номидаги Ўзбекистон Республикаси Давлат мукофоти билан тақдирланган. Унинг қаламига 200 дан ортиқ илмий иш мансуб. Устозинг бевосита раҳбарлигида 20 фан доктори, 80 дан зиёд фан номзодлари етишиб чиқдилар. И. Мўминовнинг шогирдлари, эндиликда, ўзлари ҳам йирик асарларнинг муаллифлари, устозлари ишини давом эттириб, кўплаб ёшларга мураббийлик қилмоқдалар. Улар орасида академиклар, Фанлар академияси мухбир аъолари, фан докторлари бор.

И. Мўминов Ўзбекистон илм-фанининг йирик ташкилотчиларидан. У Самарқанд Давлат университети, Ўзбекистон Фанлар академияси Фалсафа ва ҳуқуқ, Археология институтлари, Ўзбекистон энциклопедиясини ташкил этишнинг ташаббускорларидан ҳисобланади. У 18 йил давомида узлуксиз Ўзбекистон Фанлар академияси ижтимоий-гуманитар фанлар бўйича вице-президенти бўлиб ишлади.

И. Мўминов республика Олий Кенгаши қатор чақириқлар депутати, унинг доимий комиссиясининг, «Билим жамиятининг, файласуфлар жамияти Ўзбекистон бўлимининг раиси, «Ўзбекистонда ижтимоий фанлар» журналининг бош муҳаррири бўлган. Унинг хизматлари кўплаб орден ва медаллар билан тақдирланган.

Олим номи унинг ўзи ташкил этган ва биринчи директори бўлган Фалсафа ва ҳуқуқ институтига, Бухоро шаҳридаги ўрта мактабга, Шофиркон туманидаги жамоа хўжалиги ва ҳоказоларга берилган.

И. Мўминов ўз даврининг фарзанди эди. Ўша замоннинг мураккаблиги, зиддиятлари унинг фаолиятига таъсир ўтказмай қолмасди. Аммо, И. Мўминовни ўз ишига содиқ, ҳалол-пок, жиддий, самимий, камтар, олийжаноб инсон эканлигини ҳеч ким инкор эта олмайди. Унинг порлоқ сиймоси миннатдор авлодлар хотирасида ҳамиша сақланиб қолади.

Яхшининг шарофати деганларидек, академик Иброҳим Мўминов таваллудининг 85 йиллиги фалсафа ва бутун ижтимоий-гуманитар фанлар мажмуаси долзарб муаммоларини ҳозирги — Ўзбекистон мустақиллигини мустаҳкамлашнинг маънавий пойдеворини қўйилаётган бир шароитда янада аниқ-равшан, пухта белгилаб олиш ишига ўзининг салмоқли ҳиссасини қўшмоқда. Жамиятшунослигимизни олдимизда турган улуғвор вазифалар кўлами, миқёси ва даражасига монанд юксакликка кўтариш ажойиб инсон, зукко олим, таниқли давлат ва жамоат арбоби, меҳрибон устоз, севимли мураббий Иброҳим Мўминов руҳига бажо келтирилган ҳурмат бўлур эди.

Абдулҳафиз ЖАЛОЛОВ,
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси И. Мўминов номидаги фалсафа ва ҳуқуқ институти директори, фалсафа фанлари доктори.

СУРАТДА: Иброҳим Мўминов талабалар даврасида.

ҚОМУСЛАРДА ҚОЛДИ ДАСТХАТИ

1958 йилда домланинг ташаббуси билан Фалсафа ва ҳуқуқ институтининг ташкил этилиши фалсафа ва ҳуқуқшунослик фанларини ривожлантиришда, айниқса, миллий кадрлар тайёрлашда муҳим бурилиш ясади. У киши ўз илмий асарларида ва институт илмий ходимлари ҳамда шогирдларини долзарб фалсафий муаммоларни чуқур тадқиқ этишга даъват этарди.

И. Мўминов қалтис ва мураккаб замон ва шароитларни ҳисобга олиб, тоталитар тузум даврида шаклланган совет байрамлари ва анъаналарига ҳам ўрин беришга ва уларни тарғиб қилишга мажбур эди. Бироқ бугунга келиб унинг орзуси ушалди: ўзбек халқининг миллий байрамлари — Наврўз, Мустақиллик куни, Рўза ҳайит, Қурбон ҳайит ва бошқалар кенг нишонланмоқда.

Буюк олимнинг ўзбек халқи, унинг тарихи ва илм-фани олдидаги яна бир буюк хизматларидан бири — Ўзбек Қомусига асос солди.

А. ВАЛИЕВ,
ЎзФА мухбир аъзоси

ФИДОЙИ

Иброҳим Мўминов ўз фаолиятининг натижалари, меросининг улканлиги, миллий маданиятимиз учун қилган хизмати билан олимларимиз орасида фахрий ўринлардан бирини эгаллайди.

У фалсафанинг Ўзбекистонга хос миллий йўналишини асослаб, белгилаб берди. Халқимиз асрлар давомида яратган ижтимоий-фалсафий меросдан кенг фойдаланиш заруриятини кўрсатди. Фалсафани ўқитиш, ўрганиш шундагина нафақат билим бериш, балки миллий онгнинг ривожига ёрдам бериши мумкинлигини намоён қилди. У Ўзбекистон Фанлар академиясида вице-президент лавозимида ишлаган йиллари миллий маданият тарихини сафани ўқитиш, ўрганиш борасида беқиёс ишларни рўёбга чиқаришга раҳбарлик қилди. Аллома олим республикамизда илм-фан тарихини ўрганишдек янги соҳанинг шаклланишида етакчи роль ўйнади.

Музаффар ХАЙРУЛЛАЕВ,
академик.

● *Шогирд каломи*

ТАЯНГАНИ ДАҲОЛАР ЭДИ

Иброҳим Мўминов номини мен фронтда юрган вақтимда 1943 йили Ўзбекистон Фанлар академиясига мухбир-аъзо этиб сайланганликлари ҳақида эшитгандим. Сўнгра 1947 йили Шароф Рашидов «Қизил Ўзбекистон» газетасига муҳаррир бўлиб келганларида мени чақириб (газетада фан бўйича адабий ходим бўлиб ишлар эдим) «Ўрта Осиё мутафаккирлари ҳақида мақолалар туркумини берайлик, сиз бир йиллик режа тузинг», дедилар.

Ал-Хоразмий, Ал-Фарғоний, Фаробий, Беруний, Ибн Сино, Улуғбеклар ҳақида қайси олимларимизга мақолалар буюртма беришимиз ёзилган рўйхатни муҳаррирга кўрсатдим. У киши иккита мулоҳазани айтдилар:

Мутафаккирлар дейилганда «фақат математик ва астрономлар эмас, шу билан бирга фикр юритувчи шоиру-ёзувчилар, умуман алломаларнинг ҳаммаси киради. Бизда бундай мутафаккирлар жуда кўп бўлиши керак. Чунки ҳар бир аллома якка ҳолда бўлмаса керак. Улуғбек ҳақидаги мақолани ёзиб беришни Иброҳим Мўминовдан илтимос қилинг».

Мен озгина эътироз билдириб, «ахир у киши бедилшунос олим, астрономиядан анча узоқлар-ку» дедим. Муҳаррир: «Э, сиз у кишини билмас экансиз. Шарқ илми, адабиёти, маданияти тарихини жуда яхши биладилар» деди.

Гап Улуғбек ҳақида кетар экан, шундан 22 йил кейин 1969 йили И. Мўминов ўз кабинетларида мендан (у киши фан ва техника кенгашининг раиси, мен ўринбосари эдим) сўраб қолдилар: «Улуғбек қачон туғилган?» (ўзлари билардилар-ку, шундай деб сўраб қолдилар-да). Мен ҳисоб-китоб қилиб айтдим: «575 йил бўлибди, яна 25 йилдан кейин, домла, Сизнинг раҳбарлигингизда Улуғбекнинг 600 йиллик юбилейини ўтказамиз», Домла ўзларига хос ёқимли илжайиб қўйдилар-да. «Эҳ-е унгача ким бору, ким йўқ. 575 йиллик юбилейини ўтказамиз, конференция программасини тахланг» деди. Катта илмий конференция ўтказилди. Тақдирни қарангки, конференцияда асосий доклад қилганлар Иброҳим Мўминов, Тошмуҳаммад Ниёзович Қори-Ниёзий, Владимир Петрович Шчегловлар Улуғбекнинг келгуси йилда бўладиган 600 йиллик юбилейига етиб келолмадилар.

Бир кун суҳбатимиздан маълум бўлдики, Улуғбек ҳақида Қори Ниёзий катта китоб ёзган, Ғиёсиддин Жамшид Ал-Кошийнинг асосий математик асарини Розенфельд ва Юшкевич нашр этган. Улуғбекнинг шогирди Али Қушчининг-чи? Ҳеч ким. Иброҳим Мўминович дедилар: «Қушчининг номи маълум-ку, асарини халқ билмайди. Мумкин қадар тезлик билан бу камчиликни тузатиш керак». Дарҳақиқат, Али Қушчининг «Астрономик рисола»сини таржима қилиб нашр этишда домла бош бўлдилар.

Ал-Хоразмий Улуғбек илмий мактаби (Улуғбек, Ал-Коший, Қозизода Румий, Али Қушчи)гача илмий фикрларнинг тадрижий равишда ривожланиб борганлиги ҳақида Иброҳим Мўминович 1967 йил Душанбеда бўлиб ўтган Ўрта Осиё илмий конференциясида доклад қилдилар. Шу конференциянинг аслида асосчиси академик Б. М. Кедров ва И. Мўминов бўлишган эди.

Иброҳим Мўминовичнинг одатда хурсандчиликларини ҳам, хафагарчиликларини ҳам дарров юзларига чиқармас эдилар. Мен хурсандчиликларини дарҳол юзларига чиққанини, ниҳоятда шод бўлганликларини ўша Душанбедаги конференцияда кўрдим.

Гап шундаки, у киши шогирдларидан бирининг доклади катта илмий мунозарага сабаб бўлганида охири нима бўлар экан, деб андак изтироб чеккан эдилар, Кедров ва Баҳсуддинов конференциямизнинг эришган ютуқларидан бири мана шу илмий мунозара бўлди, дейишидан кейин Иброҳим Мўминович ўзларига сиғмай хурсанд бўлиб кетдилар.

Иброҳим Мўминович яна бир хурсанд бўлганликларининг гувоҳиман, 1917 йил Москва Жаҳон фани тарихи конгрессига И. Мўминов бошлиқ республикамиз олимларининг делегацияси борди. В. Қобулов, М. Хайруллаев, У. Каримов, Г. Матвиевская, М. Булатов, А. Аҳмедов, Х. Ҳикматуллаев, Ф. Зикриллаев ва бошқалар залда ўтиришибди. Ҳаммалари жуда ҳам яхши доклад қилишди. Лекин яна бир мунозара пайдо бўлиб қолди. Бир франциялик математик XVII асрда Ньютон ва Лейбниц кашф этган чексиз кичик сонлар ҳисобининг энг охирги бўсағаси деб XVI асрда бир олимнинг эришган ютуғини ҳисоблаш керак, деб тегишли формулани доскага ёзди. Ўзбекистонлик олимлардан бири доскага чиқиб, у келтирган формуладан кўра Улуғбек мактабида XV асрда кашф этилган формула Лейбниц математик анализига энг яқин мавқени ишғол этишлигини айтди ва тегиши формулани далил қилди. Раислик қилувчи франциялик олим томон ён босди. Изтироб чекаётган Иброҳим Мўминович ёнида ўтирган академик Мамедбейлидан сўради: «Ким ҳақ?» Мамедбейли: «Сизнинг шогирдингиз», Иброҳим аканинг юзига қон юришиб, беихтиёр хурсанд бўлиб кетдилар.

Омонулла ФАЙЗУЛЛАЕВ,
Ўзбекистон Фанлар академияси Фан ва техника тарихи ва фалсафаси кенгаши раисининг ўринбосари, профессор.

● Қадриятларимиз

КЎЗГА АЙЛАНСИН КЎНГИЛ

Ҳар куни яхшилик ва ёмонлик, бағрикенглик ва худбинлик ҳақида ўгитлар эшитамиз, мақолу маталлар ўқиймиз . Жамиятда инсоннинг эзгу хислатларини, ҳуқуқларини ҳимоя қиладиган қонунлар яшайди. Бутун бошли давлатларнинг дастурлари, сиёсатларида юқоридаги мезонлар акс этади. Лекин бу турфа оламнинг ажабланарли, юракларни хун бўлишига сабабчи хижолатли томони борки, биз ҳамиша ҳам эшитган, кўрган, билганимизга амал қилолмаймиз. Аслида икки кўз, икки қўл, икки оёқ — соғлом вужуд насиб этган инсон боласи бахтли эмасми? Шукрона тилдан дилга кўчмас экан, бахтни тасаввур этиш мушкул.

Донишмандларнинг айтишича, ёмонлик-ёвузликнинг ўлчови бору, лекин яхшиликнинг ўлчови, қиёси йўқ. Жўрақул Тўраев номидаги ўрта мактабда (Шофиркон): «Кимни яхши одам деса бўлади?» — деган мавзуда сўров ўтказилганда, бир бола: «Қўшниси учун нонга навбатда турган одамни», иккинчи бир бола эса: «Зарур пайтда бировга қарз берган кишини» — деб жавоб ёзибди. Шаклан бир-биридан фарқли жавобларда ягона мазмун — ўзгага яхшилик, меҳр, катта ардоқ мужассам.

Ёшликдаги самимият, дўстгўйлик улғайган сари кимнидир тарк этса, кимнидир ўзига эш қилиб, етилиб юради. Дунёдаги жамики иллатларни йиғса, буларнинг бош сабабчиси манфаат ва нафс балосидир. Инсонга берилган энг улуғ имкониятлардан бири — қаноат. Тасаввур қилинг, бировлар бир ой, яна кимдир икки, уч ва ундан ортиқ муддат рўза тутиб, нафсларини жиловлаб яшайдилар.

Демакки, ул зотлар нафснинг алдовига учишмайди. [illegible] бировга, на ўзларига хиёнат қилишади. Агар ушбу [illegible]лил моҳиятига чуқурроқ [illegible]рсак, буни динга унча боғлиқ бўлмаган ёки кўр-кўрона эргашишдан кўра муҳимлиги, зиёда бир ўлчови борлиги, бу, маънавият отлиғ юксак мезондир.

Ўртоқлик судида бир хил лавозимга эга икки ҳамкасб жавоб берган эди. Бириси, хонасидаги бўш штатлардан фойдаланиб, бир ойлик маошни ўзлаштирган. Иккинчиси эса аксинча — ўзлаштирмаган. Ана шу икки киши, инсонликка, раҳбарликка содиқ ўртоқнинг сўзи ҳалигача ёдимдан чиқмайди: «Бола-чақа еб-ичиб кетадиган нарса учун бировнинг ҳақига хиёнат қилайми? Йўқ, бу ўғриликка кирмайди. Пасткашлик бу, мен ўзимни ҳурмат қиламан...»

Собиқ тузумда бир ақида яшар эди: имконинг борида давлатдан юлиб қол, юлганинг ўзингники. Бу, айни пайтда одамларнинг меҳнатга муносабати ҳам эди. Меҳнат қадрланмаган, барча ютуқлар, ташаббус умумий бўлган тузумда бундан ўзгача бўлиши ҳам мумкин эмасди. «Давлат — бу, мен, сен» — деган мафкура қоғоздагина яшар, амалда эса эгалик бир гуруҳ кимсалар ва уларнинг етагида юрадиган итоаткор, ижрочилар қўлида эди. Коммунистик бурч, эътиқод, инсонпарварлик каби баландпарвоз ақидалар осмондан ерга тушмай, инсон қалбига кўчмай кўп оворайю сарсон бўлган йилларни эсласак, бугун бу тушунчалар муайян қиёфа касб этиб, ўз хизматини ўташга киришди. Инсоннигина эмас, сўзни ҳам фирқалаштирган жамиятда шахс эркинлиги, фаровонлик, меҳр-мурувват нуқул тилда, тарғиботда авж олиб борди.

Бугун биз ҳар жиҳатдан оёққа туришдек қийин, давомли мушкулотлар силсиласини бошдан кечиряпмиз. Мустақил давлатимизнинг илк қадамлари турли хайрия жамғармаларини тузиш, ижтимоий ҳимоя — сўздан ҳукумат дастурларига кўчган амалий тадбирлардан бошланди. Чунки ҳар қандай давлатнинг куч-қудрати, инсонпарварлик йўли ўз фуқароларини ижтимоий ҳимоялашдаги аниқ тартиблари билан белгиланади. Сир эмас, шу кунгача пенсионер, нафақадор, ёлғиз қариялар, боқувчисини йўқотганларнинг турмуш тарзи шўро мафкурасининг таги пуч ёлғонлари билан ўралган эди. Булар ҳақида ошкора гапириш, уларни тўлақонли фуқаролар ҳаёти билан тенглаштиришга уринишлар самара бермасди. «Совет турмуш тарзи» каби мақтовга йўғрилган ҳаёт шароитида гўё камситишлар, турли бахтсизликлар, ночорлар, ишсизлар йўқ, тузум бу каби ижтимоий муаммоларни таг-томири билан йўқотганлиги ҳақида ҳар қанча жар солиш мумкин эди.

Бугун ҳар қанча қийинчиликлар, ўтиш даврининг мураккабликларига дуч келмайлик, барибир, ҳар бир фуқарони сабр-бардошга, қувонч ва ташвишларига арзийдиган, иқтисодий танглнкларни енгиб ўтишга куч-қувват бағишлайдиган озодлик, ягона Ватан, миллат устиворлигидек олий бахт насиб этдики, бу неъмат бир-биримизни тушунишга, ғамхўрлик қилишга ундайди.

Ҳаёт фақат қувончлардан иборат эмас. Улуғ бобокалонимиз Алишер Навоий инсон ҳаётини ёшлик, йигитлик, кексалик каби даврларга бўладиларки, бу мезон ҳар бир кишига тегишлидир. Ана шу ҳар бир киши — мен, сен, у — ҳамма ўзи ҳақида ғамхўрлик қилгани каби жамиятнинг теппа-тенг аъзолари бўлмиш қариялар, ногиронлар ҳақида ҳам қайғуриши лозим. Бугун ҳар бир маънан бутун фуқаронинг елкасида жуда улкан ижтимоий, маърифий юк турибди. Аввало ўзни ўйлаш, ўзи учун қайғуриш табиат қонунларига тўла мос келса-да, бугун ўзлигига қайтаётган жамият фуқароларининг бир-бирига ҳамият томон яқинлашишига тўсқинлик қилолмайди, аксинча, оммавий бутунлик, ўзгаришлар силсиласи қуршаб турган ҳаётимизни бойитади.

Тасодиф сабаб Ижтимоий таъминот вазирлиги томонидан Янгийўл сиҳатгоҳида ўтказилган хайрли бир тадбирда иштирок этдим. Юзлаб ногиронлар, олимлар, турли вазирликларнинг раҳбарлари иштирокида кечган бу илмий-амалий конференцияда афсуски, «Ўзбекистон овози» газетаси ходимидан бўлак бирорта мухбирни кўрмадим. Агар айтиш мумкин бўлса, ушбу анжуман ҳақиқий фуқаролик, ватанпарварлик, бурч каби юксак мезон, масъулиятни ҳис этиш тадбирига айланди. Жамиятда сенинг ташвишларинг, муаммоларингдан-да муҳимроқ, тезроқ ечимини топишдек зарур ижтимоий масалалар борлиги устида гап борди, бу йиғинда. Мен анжуман ўтган ўша кунчалик хижолатга тушмаганман. Узоқ вилоятлардан келган қариялар, ногиронлар бир-бирини суяб, қўлидан ушлаб минбарга кўтарилар, андиша билан ўз дарди, муаммолари ҳақида гапиришарди. Танаффус пайтларида эса қўшиқ айтиб, биз, тўрт мучаси соғларнинг кўнглини кўтаришга ҳаракат қилишди. Шундай дамларда фақат ўзинг учун яшаганинг, атрофингда ҳамиша ҳимояга муҳтож кишилар борлигини унутганинг учун пушаймонлар бўларкансан киши.

«Бундай тадбир 20—30 йилдан бери ўтказилмаган» — деб олимлар куюниб гапирдилар. Нечун шундай, бу, албатта ўтган давр ва ўтган соҳа раҳбарлари билан боғлиқ... Маълум бўлишича, шу йилнинг биринчи ярмида фақат пенсия тўлашга 78 миллиард сўм маблағ сарфланибди. Ўзбекистон ҳудудида жойлашган 32 та интернат уйларида 8,5 мингдан ортиқ меҳнатга қобилиятсиз ёки чекланган фуқаролар тўлиқ давлат таъминотида экан.

Ўтган икки йил — мустақилликнинг дастлабки даврини биз фақат ўз манфаатларимиз мезони билан ўлчашга ҳаққимиз йўқ. Баъзан билиб-билмай нолиймиз, давлатимиз амалга ошираётган кенг кўламдаги инсонпарварлик, ижтимоий ҳимоя соҳасидаги сиёсатни етарлича баҳолаёлмаймиз.

Шу кун ногиронларнинг шахсий мулк, турар-жой, иш билан таъминлаш, касбга ўргатиш каби муаммоларини ечиш, улар билан боғлиқ талай тадбирлар режасини амалий кучга киритиш дастури ишлаб чиқилди.

— Афсуски, фақат расмий ҳужжатлар ёрдамида ногиронлар ва ногиронлик билан боғлиқ масалаларни ечиш қийин. Бугун бизнинг тизимимизга жонкуяр, ишга ғайрат-шижоат билан ёндошадиган ходимлар керак. Ўзганинг парваришига муҳтож, деган сўзнинг ўзиёқ кишини ҳушёр торттиради. Бизнинг соҳада бугуннинг қадри ниҳоятда баланд. Тасаввур қила оласизми, ногирон, ёлғиз қарияларнинг имконида кўпинча бугун яшайди. Агар қўлингиздан келса, уларга бугун ёрдам кўрсатинг, шошилинг, эртага кеч бўлади..., — мен ижтимоий таъминот вазири Баҳодир Ҳамидович Умурзоқовнинг ушбу сўзларини ёдда сақлашга ҳаракат қилдим.

Ҳа, қариялар имконидаги бугундан қарздормиз. Ҳар бир ногирон жамиятимизнинг тўлақонли аъзолари ҳисобланади. Уларнинг ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилишга масъулмиз. Янгийўл конференцияси боис, ушбу мулоҳазаларимни қоғозга тушираркanman, яқинда Мустақиллик куни муносабати билан қарияларга улашилган 15 минг сўм пулни ўзлаштирган бир маҳалла фаолининг қилмиши ёдимга тушди. Йўқ, у пулни ўзлаштиролмади, виждонли кишиларнинг аралашуви боис эгасига қайтарилди. Лекин шунгача бўлиб ўтган нохушлик, хижолат кишини ўйлантиради. Ўзбекистоннинг тенг ҳуқуқли, тани-жони соғ фуқароси бўлсангу, ҳукуматнинг ожиз, ногирон, қариясига атаган ҳадясига шерикчилик қилсанг. Буни нима деб аташ мумкин, қай бир важ билан оқлаш мумкин? Мен ҳукуматнинг шундай тадбирларини кутиб яшайдиган, фойдаланиб қолишга ҳаракат қиладиган кишилар борлигига ишонмасдим. Афсуски, маҳалла деган кўзгу ҳар кимнинг башарасини борича кўрсатиб, элга ошкор этаркан.

Ҳаммада бор нафс сени, мени-да четлаб ўтмайди. Лекин нафсга изн берсак, у нафақат бировнинг ҳақини, балки Ўзбекистонни, озодликни-да ямлашга қодир. Қарияларимиз «Ўт балоси, сув балосидан асрасин» деб дуо қилишади. Бугун улардан бир ўтинчим борки, бизни «нафс балосидан ҳам асрасин», деб дуо қилсалар. Йўқса, бу бало домига илинган фуқароси — бандасига қийин бўлади. Одатда қалбни ром этган куйни кўзларимизни юмиб тинглаймиз. Аслида куйни кўришмас, уни эшитиш, тинглаш мумкин. Мавлоно Жалолиддин Румийнинг: «Кўзни юмгил, кўзга айлансин кўнгил» деб айтган сўзларидаги ҳикмат тилсимини ечиш ҳар биримизга ҳам насиб этсин.

Р. РАУПОВ.

Янгиликлар Воқеалар Хабарлар

ХАЛҚАРО КЎЗГУ

МУЗОКАРАЛАР ДАВОМ ЭТМОҚДА

● **Мисрнинг Исроил билан чегарадош ҳудудидаги Таба шаҳарчаси бугунги кунда сиёсатчи ва журналистлар эътиборини яна ўзига жалб қилмоқда.**

Бу ерда шу йил 13 сентябрда Вашингтонда имзоланган Исроил — Фаластин шартномасини амалга ошириш бўйича музокаралар давом этмоқда.

Таба — 1989 йил Исроилнинг сўнгги қўшинлари тарк этган Миср ҳудуди ҳисобланади. Шу боис ҳам озодлик ва келишув рамзи сифатида Таба шаҳрини музокаралар учун ҳар икки томон танлагани бежиз эмас.

ҲАВО ҚАТНОВИ ТЎХТАТИЛДИ

● **Варшава билан Лондон ўртасидаги ҳаво қатнови Буюк Британия айби билан тўхтатилди.**

Ўтган якшанба куни инглизлар ўз аэропортларини поляк авиакомпаниялари самолётлари учун ёпиб қўйган эдилар. Ўз навбатида Варшава ҳам Буюк Британия авиалайнерларини қабул қилишни тўхтатиб қўйди.

САЙЛОВ БЎЛИБ ЎТДИ

● **Ўтган шанба куни Ҳиндистон пойтахтида шаҳар қонунчилиги мажлисига сайловлар бўлиб ўтди.**

Айтиш керакки, сайловолди компанияси қизғин борди. 1316 киши бу сайловда ўз номзодини қўйган эди. Улардан фақат 70 нафари пойтахт қонунчилик мажлисига депутат этиб сайланди.

РОССИЯ—ЛИТВА МУНОСАБАТЛАРИ

● **Россия Федерацияси Президенти Борис Ельцин Москвага расмий сафар билан келган Литва республикаси Президенти А. Бразускасни қабул қилди.**

Икки давлат бошлиқлари яқин вақт ичида Россия — Литва муносабатларининг муҳим соҳалари бўйича бир қатор битимлар имзолашга келишиб олдилар.

ХИТОЙДА ДЭН СЯОПИН АСАРЛАРИГА ЭҲТИЁЖ КАТТА

● **Хитойда бу давлат бозор ислоҳотлари бош меъмори Дэн Сяопин асарларига эҳтиёж ортиб бормоқда.**

Яқинда унинг танланган асарлари учинчи томи босмадан чиқди. Пекин ва мамлакат бошқа шаҳарлари китоб дўконларида ушбу асар бир зумда сотиб бўлинди. Пойтахт китоб уйи раҳбарининг айтишича, нашриётга яна 355 минг нусхада Пекин китобсеварлари учун Дэн Сяопин асарини қайтадан нашр этиш юкланди.

Дарвоқе, бу асарга Дэн Сяопиннинг 1982 йил февраль ойидан 1992 йилгача бўлган нутқлари ва мақолалари киритилган. Ушбу мақолаларнинг кўпчилиги биринчи марта нашр этилмоқда.

САМОЛЁТ АВАРИЯГА УЧРАДИ

● **Таиланд авиакомпаниясига қарашли «Боинг—747» йўловчи самолёти Гонконгга қўнаётганда аварияга учради.**

Ушбу йирик ҳаво лайнери ичида 293 йўловчи бор эди. Бироқ шуни таъкидлаш керакки, йўловчилардан ҳеч бири жабр кўрмади. Улар шов-шувсиз самолётни тарк этишди, холос.

КАНАДАНИНГ ЯНГИ ҲУКУМАТИ

● **Канадада Ж. Кретьен раҳбарлигидаги янги ҳукумат қасамёд қабул қилди.**

Мамлакатдаги либерал партия етакчиси бўлган Ж. Кретьен ўн бир кун муқаддам парламент сайловида ғалаба қозонган эди.

БОШҚИРДИСТОН — ТУРКИЯ МУНОСАБАТЛАРИ

● **Истанбулда сафарда бўлган Бошқирдистон Вазирлар кенгаши раиси А. Копсов республика Туркия билан уй-жой қурилиши, саноат, энергетика ва транспорт соҳаларида ҳамкорлик қилишга тайёрлигини айтди.**

А. Копсов Туркия — Россия ишбилармонлари кенгашида сўзлар экан, Бошқирдистон ўзининг ҳарбий заводларини иқтисодиётни ривожлантириш мақсадларида фойдаланиш ниятидалигини таъкидлаб, турк тадбиркорларини бу борада ҳамкорлик қилишга даъват этди.

ОЛИЙ КОМИССАР ҚАЙТА САЙЛАНДИ

● **Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг қочоқлар ишлари бўйича олий комиссари Садако Огата лавозимига қайта сайланди.**

У яна беш йил бу вазифани адо этади.

(Жаҳон ахборот агентликлари ва газеталаридан олинди).

Янгиликлар Воқеалар Хабарлар

МУБОРАК ЗОТЛАР

МИРЗО УЛУҒБЕКНИНГ ТАРИХДАН САБОҚЛАРИ

МАЪЛУМКИ, темурийлар хонадонидан ўттиз нафар йирик олим, фозилу шоир етишиб чиққан. Шулар орасида Мирзо Улуғбек алоҳида ўрин тутади. У нафақат мунажжим, бастакор, шоир, йирик давлат арбоби, айни пайтда кенг ҳофизали муаррих ҳам бўлган. Унинг «Тўрт улус тарихи» асари яқин кунларгача бизга маълум эмас эди. Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг мухбир аъзоси, профессор Бўривой Аҳмедов асар фотонусхасини Лондондаги Британия музейидан олиб келишга муваффақ бўлди. Биз устоз билан уни ўзбек тилига ўгирдик. «Шарқ Юлдузи» журнали орқали асар мазмунидан қисман огоҳ бўлган баъзи зиёлиларимиз уни Абдулғози Баҳодирхоннинг «Шажарайи турк»идан фарқи йўқ эканлигини айтишди. Бу ноўрин мулоҳаза мени ушбу асар мазмуни борасида фикр айтишга мажбур этди.

Мирзо Улуғбек. (1917 йилда Вашингтонда чоп этилган китобдан олинган сурат).

Мирзо Улуғбек асарида бошқа тарихий манбаларда учрамайдиган маълумотларни топиш мумкин. Масалан, **«ўзбек»** сўзи авлиё Занги Ота номи билан боғлиқлигини биз Мирзо Улуғбекнинг «Тўрт улус тарихи» асаридан билиб оламиз: «Султон Муҳаммад Ўзбекхон тахтга ўлтирганидан саккиз йил ўтгач машойихлар ва мусулмонлар шайхи, авлиёлар қутби ҳазрати Занги Ота, Оллоҳ унинг қабрини мунаввар қилсин, ишорати билан жаноби саййидзода, Йўлдан адашувчиларни Оллоҳ иродаси билан тўғри йўлга солувчи, муридларнинг пири муршиди, толиблар таянчи ҳазрати Сайид Ота, Оллоҳ унинг сирини муқаддас қилсин, яъни Занги отанинг халфалари орқали (ҳар иккалаларига ҳам Оллоҳнинг раҳмати ёғилсин!) туркларнинг доқуқ (товуқ) йилига мувофиқ бўлган 720 ҳижрий (милодий 1320) йили исломни қабул қилиш шарафига муяссар бўлди...

Султон Муҳаммад Ўзбекхон ўзининг элу улуси билан илоҳий саодат ва фазилатга етишгач, ҳазрати Сайид Ота ғайб ишорати ва Оллоҳнинг инояти сабабли, уларнинг барчасини Мовароуннаҳр диёри сари олиб келди. Ҳазрати Сайид Отага, Оллоҳнинг унга раҳмати ва ризолиги бўлсин, қулоқ солишдан бўйин товлаганлар ва саодатдан бебаҳра ҳолда у ерда қолдилар ва «қалмоқ» деган номга мансуб бўлдиларки, бунинг маъноси «қолган» демакдир...

Туркистон диёрига етганда давр ўтиши билан бу сарзаминда яшаган турк кишилар аслида улар билан яқинликка эга бўлганликлари сабабли ўзбек улусига қўшилиб кетдилар.

Шуниси диққатга сазоворки, Мирзо Улуғбек бу ерда **«ўзбек»** сўзини қабила ёки бир гуруҳ кишилар маъносида эмас, балки қавм, халқ маъносида тилга олмоқда. Бу маълумотлар ўзбек халқи этногенезини ўрганишда йўналтирувчи бир фикр тарзида қабул қилиниши мумкин.

Мирзо Улуғбек ўз асарида тарихий шахсларнинг шахсий хислатлари ва камчиликларини холис баён этади. Масалан, 1212 йили Самарқандни қорахитойлардан мудофаа қилишдаги Аловуддин Муҳаммад Хоразмшоҳнинг жасорати ҳақида ҳикоя қилар экан, у ёзади: **«Султоннинг жанг кетаётган пайтда душман либосини кийиб ва қурол-яроғини тақиб олиш одати бор эди. Унинг хос одамлари ва яқинлари ҳам либосларини ўзгартириб қорахитой лашкари орасига тушиб қолганларида султонни танишган эдилар».**

Маълумки, IX-XII асрларда маҳаллий халқларнинг араб истилоларидан кейин вужудга келган мустақил давлатлари ва уларни мустаҳкамлаш борасидаги фаолияти натижасида ўзбек ва тожик халқлари шаклланди. Ижтимоий ҳаёт даражаси шу нуқтага етдики, Мирзо Улуғбекнинг ёзишича: «Эрон ва Турон давлатлари бағоят осойишта ва солим эди. Чунончи, бу мамлакатларда кўзи ожиз кампир олтин тўла тоғорани бошига қўйиб Машриқдан Мағрибга жўнайдиган бўлса, бирон жонзод унга дахл қилмаган.

Мирзо Улуғбек бу ерда Султон Аловуддин Муҳаммадни назарда тутмоқда. унинг сиёсатда йўл қўйган хатоликларини ҳам санаб ўтади: «Султон Муҳаммад Хоразмшоҳ томонидан содир этилган носавоб ҳаракатлардан бири шу бўлдики, туҳмат воситаси билан ҳазрати Шайх Нажмуддин Кубронинг, тангри унинг сирини муқаддас тутсин, муриди шайх Маждуддин Бағдодийга қарши онаси Туркон хотун билан бирга бир кечаси суиқасд қилдилар. Султон мастлик ҳолатида ул дин бузурги қатлига рухсат берди. Эрта тонгда ҳушёр тортгач, қилмишидан пушаймон бўлди. Жавоҳир тўла бир табоқ ва олтин тўла таштни ҳазрати Шайх Нажмуддин Кубро, тангри сирларини муқаддас қилсин, хонақоҳи дарвешлари жамоаси ҳузурига жўнатиб, «буни дарвешлар суфра қилсинлар. Беихтиёр юз берган бу гуноҳ учун афв этсинлар», деди: Шайх: «Унинг хунбаҳоси зару жавоҳир эмас, балки унинг калласидир. Яъни, Султон ва унинг одамлари бошидир», дедилар.

Мирзо Улуғбек халқ қаҳрамони Темур Малик ҳақида ёзар экан, унга нисбатан эҳтиромини шундай изҳор этади: «Алоқ нуён Фалоқат шаҳридан кейин Хўжанд шаҳрига келди. Шаҳар арбоби Ҳисор (қалъа)да эмас эди. Шаҳар волийси Темур Малик эди. Шижоатда шундай мартабада эдики, Рустаму Зол тирик бўлганда унинг савлатидан фахр қилар, агар Сом ҳаётдан бахрадор бўлганда, унга бўлган бандалиги халқасидан боши осмонга етган бўларди. Лекин, давр инқилоби толеъидан ночору ноилож қолди ва Сайҳун номи билан маълум Хўжанд дарёси ўртасидаги Ҳисорда, сув икки шохга бўлиниб оқадиган жойда бир олий қалъа бино қилган эди. Мўътамид улистеъдод минг нафар киши билан у ерда ўрнашиб олиб, тезлик билан Ҳисорни мустаҳкамлаш ва жангга тайёргарлик билан машғул бўлди.

Манжаниқ ўқлари у ерга етмагани сабабли хўжандлик ёшларни тўплаб, дарё бўйига ҳайдаб келтирдилар. Мўғуллар қўлга киритилган

Мирзо Улуғбек жаҳон астрономлари даврасида. Гравюрадан нусха.

ҳар бир вилоятдан мададга одамларини келтирдилар. Тахминан эллик минг нафар одам ва йигирма минг мўғул тўпланди. Уларнинг мажмуъини даҳа ва садаларга бўлдилар. Ҳар ўн саккиз нафар тожик тепасига бир мўғул қўйилди. Тожиклар дарёга хашак келтириб ташлайдиган бўлдилар.

Темур Малик ўн икки қарқур — усти ёпиқ кема қурдирди. Намад ташқарисини лой ва сиркани қориб сувашади. Чунончи, ўқ ҳам, оташ ҳам унга кор қилмайдиган бўлди. Унда дарчалар қолдирилганди. Ҳар кун тонгда ҳар икки қирғоқ томонга олтитадан кема билан келиб, қаттиқ жанг қилардилар. Аҳвол танг бўлавергач, усти ёпиқ 80 кема қуриб, устини сиркали лой қоришмаси сувалган намад билан қопладилар ва жўнаш учун ҳозирлаб қўйдилар. Юклари, кўч ва бола-чақаларини унга ортдилар. Темур Маликнинг ўзи жанговар йигитлар билан бир қарқурга ўрнашди. Сўнг яшин ва шамолдек елиб дарё бўйлаб сузиб кетдилар. Мўғул лашкари огоҳ бўлиб қолди. Жанг қила-қила уларни қувиб, дарё қирғоғи бўйлаб от чоптирдилар. Қайси томонда мўғул лашкари зўрайса жангчилар ўлтирган қарқурлар шу томон елиб, қазо ўқидек камондан ўқ отардилар ва хато кетмасдилар, уларни дафъ этишарди. Кемаларни дарё бўйлаб елдириб, Фанокатгача етдилар. Бу ерда дарё ўртасидан занжир тортилган эди. Мўғуллар сув юзасида тезлаб келаётган кемаларни тўхтатмоқчи бўлган эдилар. Бир зарб билан занжирни икки бўлак қилдилар. Белгиланган жойга, саҳрога етганларида ўз кемаларини соҳилга яқин суриб, дарёдан чиқдилар ва биёбон сари йўналдилар. Мўғул лашкари Темур Малик ва унинг одамлари ортидан тушдилар. Темур Малик ҳар соатда ўз ҳамроҳлари билан елкама-елка туриб жанг қиларди, токи аёлу болалар ва қариялар узоқроқ кетгайлар. Сўнг яна ўз дўстлари ортидан чопиб етиб олишарди.

Бир неча кеча-кундуз шу алпозда лашкарнинг аксарияти нобуд бўлди, баъзилари ярадор бўлдилар. Мол у мулкларини душманлар талаб олди. Темур Малик бир гуруҳ собитқадам одамлари билан шошилмай душман йўлини тўсди. Ёнидагилар ҳам нобуд бўлди. Ўзининг эса қурол-яроғи қолмади. Фақат уч ўқи қолганди, холос. Уларнинг ҳам бири синиқ ва пайконсиз эди. Уч мўғул нигомиш (таъқиб) билан елиб келарди. Темур Малик ҳалиги синиқ пайконсиз ўқ билан бир мўғулнинг кўзини чоғлаб отди. Ўқ нишонга тегиб, у кўр бўлиб қолди. Қолган иккисига деди: «Шу икки ўқ билан сизларга бас кела олурман, десам бўлади, қайтинглар орқангизга, йўқса тақдирингиз шу икки ўқдадир».

Ул икки мўғул Темур Малик қилган ва ўзлари гувоҳ бўлган жасорат ва маҳоратни кўриб, унинг сўзига бовар қилдилар ва қайтиб кетдилар. Темур Малик соғ-омон қолди. У Хоразмга келди ва халқ ишига қўшилди».

Мирзо Улуғбек Самарқанднинг Чингизхон томонидан босиб олинишини қуйидагича баён этади:

«Чингизхон Самарқанд ташқарисида, Кўксаройда тўхтади. Бир-икки кун суралар, поралар ва фасллар мутолааси билан машғул бўлди. Шаҳар дарвозасини тавоф қилди. Самарқанд қалъаси буржу боруларини кўздан кечирди. Учинчи куни... тонг отганда шаҳар мудофаачиларидан Имтиёзхон, Шайххон, Деҳлохон ва сардорлардан Олатхон ва бошқалар саноқсиз лашкар билан жасорат кўрсатиб, Ҳисордан ташқари чиқдилар ва мўғуллар устига от солдилар, ажиб жанг бошладилар.

Султон Муҳаммад Хоразмшоҳнинг лашкарлари шу куни ниҳоятда зўр жасорат кўрсатди. Ҳар икки томондан жуда кўп халқ қатл бўлди. Ўша куни бир тўда мўғулни асир олдилар... эртаси куни Чингизхон мўғул лашкарига дарвоза яқинидаги хандақ сари ҳужум қилишни буюрди, токи суворийларнинг ичкаридан чиқишларига йўл бермагайлар. Шу куни кечгача самарқандликлар ҳисор тепасидан туриб жангу жадал билан машғул бўлдилар ва қаточ, манжаниқ, камондан ўққа тутдилар. Кейин уларнинг жасорат ва диловарликлари синди... Самарқанд қозиси ва шайхулисломи бир тўда дасторбандлар билан ташқари чиқиб Чингизхон ҳузурига шошилдилар ва ундан иноят ва истимолат зиёсини топдилар... Намоз вақтида Намозгоҳ дарвозаси очилди ва мўғул лашкари ичкари кирди. Шу куни ва кечаси билан шаҳарни хароб қилиб, барча аҳолини, эру аёлни, қози ва шайхулисломга тобеъ кишилардан бошқа барчани шаҳардан саҳрога ҳайдаб чиқдилар. Одатлари ғорат бўлган мўғул лашкари шаҳарни ғорат ва талаш билан машғул бўлди. Пана жой ва мағоралардан кимни топсалар қатл этдилар. Ул икки дин арбоби шарофати билан эллик минг нафар киши саломат қолди... Эртаси куни тонг отиши билан Султон Муҳаммад Хоразмшоҳнинг сардорларидан бири Олатжон ва бошқалар саноқсиз лашкар билан жасорат кўрсатиб, жонидан умид узиб, минг йигити билан мўғул лашкари марказига зарба бериб, уни ёриб ўтди ва султонига бориб қўшилди.

Кейинги куни мўғул лашкари Самарқанд ҳисорига қараб йўналдилар. Девори, боруларини вайрон қилиб, номозидигардан сўнг дарвозани қўлга киритдилар. Шаҳарга кириб, унинг эътиборли пешволари Барсумосхон, Туғойхон, Иложхон бўлган канғли улуси туркларини, йигирма мингдан ортиқ Хоразмшоҳ қўшинларини қатл этдилар. Чингизхон Самарқанд аҳлидан ўттиз минг эркакни ажратиб олиб, уларни фарзандлари ва қариндошларига бўлиб берди. Қолган одамлардан 200000 динор омонлик пули олди. Бу воқеа илон йили 1220 санада содир бўлди».

Мўғуллар Термиз шаҳрида ҳам шу каби қирғин қилганлар. Ўн кун қамалдан кейин уни қўлга киритиб, шаҳар буржу боруларини Жайҳун дарёсига ирғитдилар. Аҳолисини қатли ом қилдилар. Термиз халқи фармон бўйича саҳрода тўпланди. Каттаю кичик, бойу фақир қилич ва ўқ ёрдамида ўлдирилди. Бир дарё бўлиб қон оқди. Қавмнинг аёлу қариси фарёд чекди: «Жоним гардини чиқарманг. Мен сизга бир гавҳар берайинки, фалакдаги юлдуз каби товланади». Унинг ёнини титкиладилар. У деди: «Кафтимда сув ичаётиб ютиб юбордим». Садафдек унинг сийнасини чок қилдилар. Унинг ичидан у бебаҳо дурни топдилар. Ўлдирилганларнинг барчасини гавҳар умидида ёриб кўрдилар».

Муаррих Султон Рукниддиннинг шахсий жасоратини шундай таъкидлайди:

«Ҳалокухон ибн Тулихон лашкари Султон Рукниддин Гурсанжитий валади Султон Муҳаммад Хоразмшоҳ лашкари устидан ғолиб келгандан сўнг Султон Рукниддинни асир олиб, Хуросон мулкига жўнади ва Тулихон лашкарига бориб қўшилди. Султон Рукниддинни Тулихон ҳузурига олиб келганларидан кейин лашкар сардори Тулихон олдида тиз чўктиришга, унга таъзим бажо келтирмоққа қанчалик уринмасинлар, у бундан бош тортди. Шу ишни таклиф қилган одамларнинг барча уринишлари беҳуда кетди. Султон Рукниддин ҳар қандай тақдирда ҳам уни ўлим кутаётганига тушуниб етди, шу сабабдан ҳам ўз душмани олдида бош эггиси келмади.

Султон Рукниддин туркий қўй йилига мувофиқ 1222 йилга қадар бандиликда бўлди. Мазкур йилда ўзига тааллуқли барча одамлари билан бирга шаҳодат даражасига етказилди».

Мирзо Улуғбек айниқса Султон Жалолуддиннинг сийратини алоҳида меҳр билан талқин этади:

«Султон Муҳаммад Хоразмшоҳ фано манзилидан дорулбақога кўчганда Султон Жалолуддин ва унинг инилари бир тўда одамлари билан Обескун оролидан қайтиб келдилар. Султон Жалолуддин мардоналик майдонида жавлон урмоқ истади ва замон гардиши навосига жўр бўлиб мухолифлик шўъбасини созламоқ истади. Токи отаси сингари халқнинг маломати ўқига нишон бўлиб, башарият суннийлари таънасига қолмагай. У Хоразмга келиб ҳукму насақ тартибини ижро қилса ўшанда мўғул лашкарининг оёғи ул диёрга етмагай. Қабоқлилардан тўқсон минг нафар киши Хоразм аҳолиси орасида истиқомат қилар эди. Султон Жалолуддин келгандан кейин уларнинг баъзилари унга бўйсундилар. Бошқалари эса адоват йўлига тушиб олдилар. Шу сабабли Султон Жалолуддин ул фитначи

Мирзо Улуғбек мадрасаси қайта таъмирланмоқда.

мунофиқ қавм билан учрашмоқдан ташвишга тушди. Ироқ томонда мўғул хабарини эшитди. Ёлоғ деган кишини Хоразм даштига инилари Узлоқ султон, Гурхон, Хумортегин ва Амир Темур мулки соҳиби Ўғулнинг ҳузурига жўнатди. У ерда тўқсон минг қаттол жангчи турарди. Ўзи Нисо йўли билан Шодумоғ сари йўналди. Устиворга етгач, бир тўда мўғул лашкарига дуч келди. Шом тушгунча жанг қилдилар. Қоронғу тун чарх узра этагини тортганда Султон Жалолуддин шошилинч равишда Шодумоғ томонга чекинди. Узлоқ султон акаси билан бирга мўғул лашкарининг ўзлари томон келаётгани хабарини эшитди. Тўхтаб туришни ўзига муносиб билмай Султон Жалолуддин ортидан равона бўлди. Йўл асносида султонга дуч келган мўғул лашкари билан учрашдилар. Улар билан жанг қилишга қодир эмаслигини мулоҳаза қилиб, бир ҳамладан кейин қочишга юз тутди. Улардан бир тўдани қўлга олиб ўлдирдилар. Султон Жалолуддин Шодимоққа етгач уч кун ўша ерда туриб қолди. Қурол-яроғини ҳозирлаш билан машғул бўлди.

Ярим кечада... Султон Жалолуддин таваккал отига миниб, санайи 1221 йил 8 февралда Парвон йўли билан отаси унга бахш этган Газнин томонга равона бўлди. Бирор соат ўтгандан кейин мўғул лашкари Шодимоққа етди... Султон Жалолуддин ортидан равона бўлдилар. Ҳирот музофотидан беш кунлик йўлни босиб ўтдилар, аммо ета олмадилар. Султон Жалолуддин Ғазнинга етгач, тарқалиб кетган Султон Муҳаммад Хоразмшоҳ лашкари унинг атрофига келиб тўпланди. Ҳирот малиги Тулихондан енгилган эди. У ҳам ўз қавми ғурийлар ва лашкари билан Султон Жалолуддинга келиб қўшилди. Қабақли қавмидан қирқ минг нафари Хоразм тарафидан етиб келди...

Баҳор келиши билан Султон Жалолуддин Ғазниндан чиқди ва Бозонга йўналди. Бу ерга етиб тўхтагач, Бекчак ва Тимқур чексиз мўғул лашкари билан Валиён қалъаси қамалига машғул бўлгани хабарини эшитди. Валиён қалъасини олишларига яқин қолган эди. Шижоат асарли Султон Жалолуддин бу хабарни эшитгач, юклари ва бойлигини ўша ерда қолдириб, ўзи ўта жасоратли улкан лашкари билан ул бадкирдор қавм устига илғор уюштирди. Ҳужумлар қилиб зўр саваш кўргузди. Мўғултотор лашкари муқаддимасидан қарийб тўққиз минг суворийни дорулбақога жўнатди. Султон Жалолуддин Хоразмшоҳ лашкарининг сони зиёда бўлгач, дарёдан кечиб ўтиб, тўхтади. Валиён қалъасини қамал қилмоқ учун бораётган мўғул лашкарининг ғўл қисмини тор-мор келтирди. Қоронғу тушгач, мўғул лашкари қочишга юз тутди. Султон Жалолуддин катта ўлжани қўлга киритиб

Мирзо Улуғбек. С. Редкин гравюраси.

қайтди ва Бозонга етиб келди.

Султон Жалолуддиннинг мўғул лашкари устидан ғалаба қилгани, Бекчак ва Тимқур ва улар лашкари таслим бўлгани хабари Чингизхонга Толқонга етиб келди. У Қайқур нуён ва бир амирини 30 минг нафар лашкар билан Султон Жалолуддинга қарши жўнатди. Ўзи ҳам улар ортидан йўлга тушди. Қайқур нуён қиёмат асарли лашкар билан Бозон мавзеига етиб келди. Султон Жалолуддин жангга мойиллик билдириб, баҳодирлик яловини наррашер думидек бошига соябон қилди.

Ўша куни шомгача ботирлар жанг майдонида шеру паланг каби бир-бирлари билан савашдилар. Икки томоннинг бирига ҳам зафар ёр бўлмади... Қайқур нуён Султон Жалолуддин олиб борган жанг шиддатидан ҳоли танг бўлди... Тонг отгач ҳар икки тараф саф тортди... Энди мўғуллар пиёда бўлиб жангга кирдилар. Султон Жалолуддин лашкари бу тадбирни кўриб, барчаси суворий бўлиб мўғул лашкари устига ҳужум қилди. Мўғул лашкари ажиб бир ҳолатда шикаст топди. Уларнинг кўпи ўлдирилди. Султон Жалолуддин лашкари катта ўлжани қўлга киритди.

Шу ўртада ўлжага тушган бир от устида Хоразмшоҳнинг мўътабар амирларидан Сайфуддин Ўғроқ билан Ҳазора малиги ўртасида тортишув бўлиб, у низога бориб етди. Ҳазора малиги Сайфуддин отига қамчи босди. Султон Жалолуддин бу низога аралашмади. Натижада Сайфуддин Ўғроқ хафа бўлиб қолди. Қоронғу тушгач, Сайфуддин Ўғроқ 30000 одами билан Силқирон тоғлари томон кетиб қолди. Қабоқли туркман ва халаж сипоҳлари ҳам султондан юз ўгирдилар...

Чингизхон султон Жалолуддин Хоразмшоҳ қасдида Қобул йўли билан Ғазнин сари йўлга тушди... Ғазнинда маълум бўлдики, Султон Жалолуддин Хоразмшоҳ бундан ўн беш кун аввал Чингизхоннинг қайтаётганини эшитиб Ҳиндистон томонга кетибди... Етиб олгач, тўхтовсиз жангга киришди. Султон Жалолуддин ноилож баҳодирлик отини кураш майдонига суриб, тотор кофирларининг кўпини ҳалокат тупроғига қорди. Ҳеч бир кулфатга тушмай шу куни шердил султон шундай жанг қилдики, агар Рустами достон тирик бўлганида унга нисбатан бўлган муҳаббат ёпиғини елкасига ташлаган бўларди. Агар кумуштан Исфандиёр унинг мардона жангини мушоҳада қилганда эди, хизматида қуллик лавозимини жону дил билан қабул қилган бўларди.

Чингизхон лашкари сардор Султонхон Малик бошлиқ Султон Жалолуддин лашкарининг ўнг қанотига ҳамла қилди... Султон Жалолуддин лашкарнинг қалбида етти юзта мард билан бирга мардоналик оёғини маҳкам тираб, тонгдан то туш пайтигача қаршилик кўрсатиб, уларни чапдан ўнгга, ўнгдан чапга қувди ва муқаддимадан қалбга ташланарди ва ҳар бир ҳамлада қанчадан-қанча душманни қулатарди. Мўғуллар Султон Жалолуддинни қўлга тушурай деб қолганларида Хонсултоннинг ўғли Ахос Малик Султон Жалолуддин оти жиловидан тутиб, орқага олиб чиқди. Султон бирён юраги ва гирён кўзлари билан болалари ва улуғларида минг дарду фироғда видолашиб қора тўриқ отига минди. Мўғулларнинг беҳисоб лашкарига яна ҳамла қилди. Уларни орқага суриб, сўнг жиловни орқага тортди. Совутини елкадан ташлаб, чатрини қўлга олди, чўбини ерга отиб, отига қамчи босди. Синд дарёси тик қирғоғидан сувгача ўн газдан ортиқ эди. У отни дарё сари сурди. Лашкаридан бир тўдаси унга эргашган эди. Мўғуллар ўқидан йўқлик денгизига ғарқ бўлди. Бу фириб дарёсининг наҳанги Ҳақ субҳонаҳу ва таоло марҳамати билан отнинг сузишига назар солди. Чингизхон дарё қирғоғидан ҳеч кимса ўқ узмасин, деб амр қилган эди.

Айтишларича, сувда қатл этилган одамларнинг кўпчилигига шу даражада кўп ўқ теккан эдики, сув улар қони билан қип-қизил бўлиб кетган эди. Султон Жалолуддин сувдан омон ўтиб олиб, ўша йўқлик денгизи пўртанасидан ҳалослик топди. У қирғоқ бўйлаб юриб, ўз лашкаргоҳи жойига, душман қаршисига етиб келиб, ўрдусининг душман томонидан таланаётгани, хазинаси, хонимони ва ўзига тааллуқли хотин-халажларнинг қандай талон-торож этилаётганини мушоҳада қилди.

Чингизхон муаззам дарё қирғоғида турар экан, Султон Жалолуддин унинг рўбарўсига етиб келиб, сувнинг у қирғоғида қора тўриқ отидан тушди. Эгар жабдуқларини отнинг ингичка белидан олиб, ўз чопони ва садоғини офтобда қурита бошлади. Чатрини эса найзага илиб, ўзи унинг соясидан жой олди...

Чингизхон бу аҳволни мушоҳада қилгач, ёқасини таажжуб бармоқлари билан тутди.

Султоннинг барча феълу ҳаракати Чингизхонга манзур бўлиб, таҳсин айтди. Ўғилларига юзланиб: «У икки гирдоб-олов ва сув гирдобидан омонлик майдонига чиқа олди! Отага ана шундай ўғил зарур!»

Бу султондан кўп ишлар ва ҳисобсиз қиссалар қолди. Унинг ишларидан ҳар қандай оқил ўғлон ғофил қолмаслиги лозим!

Шундай қилиб, Султон Жалолуддиннинг лашкаридан қолганлари Чингизхон фармони тиғи остида ўлдирилди. Султон Жалолуддиннинг хотин ва фарзандларини ҳам ҳозир қилдилар, эркакларини ўлдириб, эмизикли болаларини қатл этиб, қузғунларга насиба этдилар...

Хуллас, Мирзо Улуғбек Султон Жалолуддиннинг 1231 йили вафотигача кўрсатган қаҳрамонликларини кейинги саҳифаларда батафсил баён этади. Қайси мазмунда қалам тебратмасин, куюнчак ватанпарвар ва холис муаррих сифатида фикр юритади.

Мирзо Улуғбекнинг «Таърих-и арабъ улус» китоби тўрт улус тарихини баён этган бошқа тарихчиларнинг маълумотларини кўп жиҳатдан тўлдиради ва ўз ватандошларини ҳаётий хулосалар чиқаришга даъват этади.

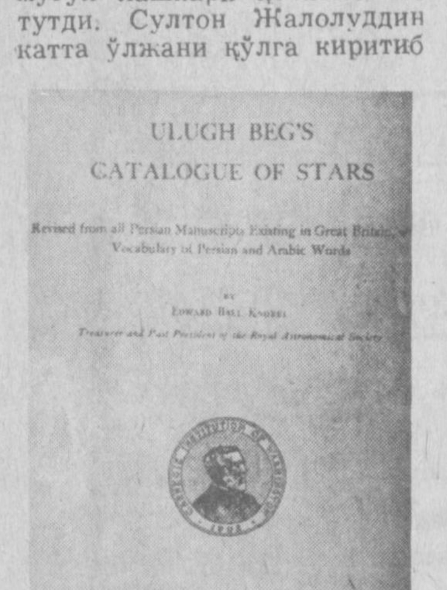

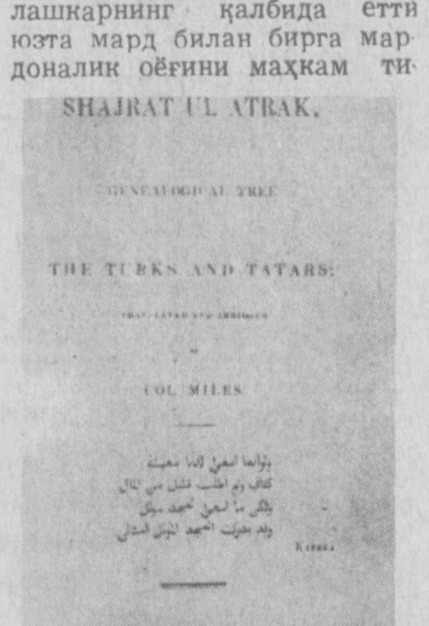

Улуғбек ҳақида Вашингтон ва Лондонда чоп этилган китоблардан нусхалар.

Суратларни А. ТЎРАЕВ ва Т. НОРҚУЛОВлар туширган.

Наим НОРҚУЛОВ,
Низомий номидаги ТДПИ катта ўқитувчиси, тарих фанлари номзоди.

• Бизнинг суҳбат

МАҚСАДИМИЗ — ЮРТ ОСОЙИШТАЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ

Қонунчиликни ва ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлашда милиция органларининг алоҳида ўрни бор. У халқимиз манфаатларини ҳимоя қилиш йўлида, жиноятчиликка қарши кураш ҳамда қонун бузилишининг ҳар қандай турларига қақшатқич зарба беришда фидойилик кўрсатиб келмоқда. Бугунги кунда мустақил давлат милициясининг янги жамият қуришда, республика мустақиллигини мустаҳкамлашда, халқаро миқёсдаги ўрни, обрў-эътибори, шон-шуҳратини оширишда ва тинчликни таъминлашда алоҳида ҳиссаси бор. Ўзбекистон Республикаси ички ишлар вазири, ички хизмат генерал лейтенанти Зокиржон Алматович АЛМАТОВга мухбиримиз Саҳобиддин СИРОЖИДДИНОВ бир неча саволлар билан мурожаат қилди.

— Зокиржон ака, Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар органлари ходимлари ижтимоий-иқтисодий ҳамда мураккаб муаммолар йиғилиб қолган бир шароитда ишлашмоқда. Буни республикамиз меҳнат аҳли юракдан ҳис этиб турибди. Шундай бўлса-да ана шу мураккабликлар ва эришилган натижалар ҳақида икки оғиз гапириб берсангиз?

— Аввало, собиқ Иттифоқ вазирлигидан чиқиб, ўз хизмат фаолиятимизни ҳуқуқий таъминлаш, моддий-техника таъминоти, кадрлар тайёрлаш, Ҳамдўстликдаги республикаларнинг ички ишлар органлари билан алоқаларни мустаҳкамлаш, жиноятчиликка қарши курашда хорижий мамлакатлар билан алоқалар ўрнатиш каби масалаларни ўзимиз мустақил ҳал қилишга киришганлигимизни алоҳида таъкидламоқчиман.

1992 йили апрелда Олмаотада мустақил давлатлар Ички ишлар вазирликларининг жиноятчиликка қарши кураш борасида ўзаро ҳамкорлик қилиш юзасидан битими имзоланди. Августда эса Қирғизистон Республикасининг Чўлпонота шаҳрида ахборот айирбошлаш, махсус техника воситаларини маблағ ва маҳсулотлар билан таъминлаш соҳасида, октябрь ойида Киевда гиёҳвандлик моддаларини ғайри-қонуний тарқатилишига қарши кураш бўйича ҳамкорлик қилиш юзасидан кўп томонли шартномалар тузилди. Туркия, Эрон, Покистон, Франция билан жиноятчиликка қарши курашнинг муҳим масалалари юзасидан келишувга эришилди.

Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлигининг расмий делегацияси «Интерпол» Бош Ассамблеяси Дакарда (Сенегал)да ўтган 61-сессияси ишида кузатувчи сифатида иштирок этди. Бу ерда гиёҳвандлик моддаларини ғайри-қонуний сотиш ва ташишда, халқаро иқтисодий жиноятчиликка, қалбаки пул ясовчиларга барҳам бериш билан боғлиқ масалаларни муҳокама қилишга алоҳида эътибор берилдики, бу нарса бизнинг минтақамиз учун ҳам ғоятда долзарбдир. Ўзбекистоннинг «Интерпол»га аъзо бўлиши яқин келажакда Ички ишлар вазирлиги хизматларини компьютерлаштириш ва телекоммуникациялаш ягона тизимига киритиш имкониятини беради.

Вазирлигимизнинг бир гуруҳ раҳбар ходимлари йил бошида «Интерпол»нинг Лиондаги қароргоҳида бўлишди. Бу ерда улар француз полициясининг қандай ташкил этилгани, унинг кадрлар тайёрлаш тизими, полициянинг турли хизматлари техника билан қандай жиҳозланганлигини ўргандилар. Жиноятчиликка қарши кураш халқаро полиция ташкилоти «Интерпол» билан бу соҳада ҳамкорлик қилиш ва куч-ҳаракатларни жамлаш йўлида яхши негиз яратилди.

Президентимиз Ислом Абдуғаниевич Каримов БМТ Бош Ассамблеясининг 46-сессиясида қилган нутқида наркобизнесга қарши курашга доир биргаликдаги куч-ғайратларни мувофиқлаштириш учун БМТнинг Марказий Осиёдаги минтақавий комиссиясини тузиш ҳақида таклиф киритди. Илгарироқ вакилларимиз Ички ишлар вазирларининг Италияда бўлиб ўтган ғайри-қонуний наркооборотга қарши кураш масалаларига бағишланган иккинчи конференциясида, БМТ ихтисослаштирилган ташкилотларининг наркобизнес бўйича Корея Республикасида ўтказилган Осиё ва Тинч океани мамлакатлари минтақавий кенгашида иштирок этгандилар. Яқинда БМТнинг наркотик моддаларни назорат қилиш бўйича миссияси Ўзбекистонга келди. У ўтган йили бошланган Марказий Осиё минтақасида гиёҳвандликка қарши курашга доир вазиятни ўрганишни давом эттирди. Ана шу ташкилотнинг чинакам ишчи гуруҳи Тошкентда фаолият кўрсатиши режалаштирилмоқда.

Жиноятчиликка қарши курашда халқаро ҳамкорликнинг хилма-хил воситаларини ўрганиш ва эгаллаш зарур. Бундай ҳамкорликни ва жаҳон миқёсида наркобизнесга қарши курашда реал иштирокимизни кенгайтириш учун Ўзбекистон наркотик воситалар тўғрисидаги 1961 йилги ягона Конвенцияга, психотрон моддалар ҳақидаги 1971 йилги Конвенцияга ва БМТнинг наркотик моддалар ва психотрон моддаларнинг ғайри-қонуний оборотига қарши кураш тўғрисидаги 1988 йилги Конвенцияга қўшилиши тарафдоримиз.

— Зокир Алматович, булар мустақил давлатимизнинг Ички ишлар вазирлиги томонидан халқаро миқёсда олиб бораётган ишлар албатта. Аммо ўзимизда кейинги йилларда истеъмол бозорини ҳимоя қилиш, мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш чоғида йўл қўйилаётган қонунбузарликларнинг пайини қирқиш ҳамда унинг олдини олиш борасида қандай ишлар амалга оширилмоқда?

—Ички ишлар органларининг куч-ғайрати, мавжуд барча воситалари ҳамда йирик миқёсли махсус «Комплекс», «Арсенал», «Қора дори», «Ғамхўрлик», «Тун», «Тўр» ва бошқа тезкор-тадбир операциялари шахснинг ҳаёти ва мол-мулкига қарши қаратилган жиноятларнинг, шу жумладан, қасддан одам ўлдириш, зўрлаш, талон-торожлар, фожиали ва бахтсиз йўл-транспорти ҳодисаларининг олдини олиш ва ички бозорни ҳимоя қилиш, энг муҳими, республикада осойишталикни таъминлаш мақсадига қаратилган.

Республикада олиб борилган самарали ишлар натижасида жиноятчилик даражаси анча пасайди. Энди одамларда хотиржамликка, осойишта яшашга ишонч уйғонмоқда.

Тижорат тизимлари даромадларининг барча турлари устидан назорат ўрнатишга интилаётган хавфли уюшган тўдаларнинг пайи қирқилмоқда. Тугатилган ана шу уюшган гуруҳларнинг аъзолари давлатга қарашли бўлмаган тизимларга «пул солиқлари» солишиб, бу пулларни гиёҳвандлик моддалари, қурол сотиб олиш, жиноий бизнес эҳтиёжлари учун сарфлаганликлари аниқланди. Бундай жиноий гуруҳларни фош этиш ва тугатиш бугунги кунда ҳам жиноятчиликка қарши курашнинг устун йўналишларидан биридир.

Шу йил республикада уюшган жиноятчиликка қарши кураш бўлинмалари томонидан қотиллик, босқинчилик, кўп миқдорда талон-торож ва таъмагирлик ишларини амалга оширган гуруҳ ва уюшманинг 262 нафар етакчиси қўлга олинди.

Республика ички ишлар органлари қурол-яроғ, ўқ-дори, портловчи материалларни сақлаш ва ишлатишни тартибга солиш борасида талай ишлар қилдилар. «Арсенал» тадбири натижасида қонунсиз сақланганлиги учун 2000 та ўқ отар қурол мусодара этилди. 9 ойда аҳолидан ва жиноятчилардан жами 4 мингдан ортиқ ўқ отар қурол, ўн минглаб ўқ-дори мусодара этилди.

Давлат ва жамоат мол-мулкини, янги пайдо бўлаётган тижорат ва молия тизимларини жиноий ҳуружлардан сақлаш, даромадларни солиқ солишдан яшириш, кредит-молия ва бюджет тизимлари объектларида жиноятчилик илдиз отишига қарши кураш суръати сусайтирилмаяпти. Бу эса йирик суиистеъмолчиликларни очиб ташлаш имконини бермоқда. Ишлаб чиқариш ва маҳсулотларни сотиш билан боғланган кўп миллион сўмлик ўғрилик жиноятларининг илдизлари очилаётир.

Валюта операциялари тўғрисидаги қоидаларни қўпол бузишлар ва қалбаки пул ҳамда қимматбаҳо қоғозларни тайёрлаш жиноятлари очиб ташланди. Вазирлигимизнинг иқтисодий жиноятчиликка қарши кураш бошқармаси томонидан қалбаки валюта тайёрлаш ва сотиш билан шуғулланган бир нечта жиноий гуруҳ фош этилиб, улардан чет эл валюталари, бошқа саноат ва озиқ-овқат моллари мусодара қилинди.

Вазирлигимизнинг тергов бошқармаси ходимлари иқтисодий жиноятчиликка қарши кураш бошқармаси ходимлари билан ҳамкорликда республикадан ташқарига рангли ва қимматбаҳо металларни ғайри-қонуний равишда олиб кетишга уринишлар бўйича жиддий ишларни амалга оширдилар. Давлат автоназорати ходимлари шу йил хом ашё ва молларни республикадан ташқарига ғайри-қонуний олиб чиқишга уринган салкам 600 транспорт воситасини тўхтатдилар, қарийб 800 миллион сўмлик қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ва саноат моллари мусодара этилди.

— Республика Ички ишлар вазирлигининг МДҲ мамлакатлари ички ишлар вазирликлари билан жиноятчиликка ва айниқса уюшган жиноятчиликка ҳамда гиёҳвандлик моддаларини ноқонуний тарқатишга қарши курашда ўзаро ҳамкорлик қилиш қай аҳволда?

— 1992 йил апрель ойида гиёҳвандлик моддаларини халқаро назорат қилиш бўйича БМТнинг, шунингдек, Украина, Франция, АҚШ делегацияларининг махсус миссияси қабул қилинди. Ана шу учрашувларда ички ишлар органлари ишини ташкил этиш, жиноятчиликка қарши ҳамда гиёҳвандликнинг тарқалишига қарши кураш муаммоларига доир норматив ҳужжатларни ишлаб чиқишда халқаро тажрибадан кенг фойдаланилди. Айниқса, мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги доирасида ҳамкорлик яхши йўлга қўйилган. Биз мамлакатларимиз ички ишлари идоралари ўртасидаги ўзаро фойдали алоқаларни ривожлантириш ва мустаҳкамлашга жиддий муносабатдамиз. Тенг ҳуқуқли ва ишончли шерик сифатида иш олиб бораяпмиз. Шу йил сентябрда Волгоградда бўлиб ўтган мустақил давлатлар ички ишлар вазирликлари вакилларининг кенгашида ҳамкорлик тўғрисидаги муҳим битимлар имзоланди.

Ўз ҳудудларини ҳимоя қилиш ва ўсиб бораётган регионлараро жиноятчиликка қарши курашда ички ишлар вазирликлари оғир шароитга дуч келди. Чунки, СССР тарқалгани билан унинг ҳудудидаги жиноий макон эса амалда бир бутун бўлиб қолаверди. Бир давлат ҳудудида жиноят қилган шахс бир неча соатдан кейин бемалол бошқа давлат ҳудудига ўтиб кетаверди, уни ушлаш эса беқиёс равишда мураккаблашди. Жиноятчилик айниқса, уюшган жиноятчилик борган сари мураккаб, кўп қиррали ва чегара билмас тус олмоқда. Бу ҳол айниқса гиёҳвандликнинг ғайри-қонуний оборотида яққол кўзга ташланади. Агар 1992 йилнинг ўн икки ойи мобайнида Ўзбекистонга гиёҳвандлик моддаларини олиб келувчи ва бу ердан олиб кетувчи бошқа давлатларнинг 40 нафар фуқароси ушланган бўлса. шу йилнинг 9 ойи ўзида ана шундай 50 нафар ҳуқуқбузар қўлга олинди.

Мавжуд вазиятни ҳисобга олганда халқаро наркобизнесга қарши курашда иштирок этиш — биз учун бошқа мамлакатлар билан ҳамкорликнинг энг истиқболли йўналишидир. Кейинги йилларда жаҳонда юз берган сиёсий ўзгаришлар, юзага келган вазият Ўзбекистонни Осиё қитъасида гиёҳвандлик моддаларининг ғайри-қонуний оборотига айниқса, уларни Жанубий-Ғарбий ва Жанубий-Шарқий Осиёдан Европа мамлакатларига контрабанда йўли билан олиб боришга йўл қўймаслик бўйича энг муҳим фаолият кўрсатувчи мамлакатлар қаторига киритмоқда.

Ички ишлар органлари, манфаатдор ташкилотлар, идоралар ва жамоатчилик вакиллари билан ҳамкорликда амалга оширилган «Қора дори—93» йирик миқёсли операцияси натижасида республика бўйича жами 274 гектар кўкноризор йўқ қилинди. 2,5 тоннадан ортиқ гиёҳвандлик моддалари мусодара этилди.

— Ўзбекистон милицияси ходимларининг аксарияти ўз хизмат бурчини сидқидилдан бажаришга интилмоқда. Фуқароларнинг тинчлиги ва осойишталигини қўриқлашда кўпинча ўз соғлиғи ва ҳатто ҳаётини ҳам хавф остига қўйиб бўлса-да ишламоқдалар. Шундай эмасми?

— Зиммамизга халққа, Ватанга хизмат қилиш вазифаси юкланган. Бу нақадар шарафли бўлса, шу қадар масъулиятли ҳамдир. Шунинг учун ходимларимиз ўз бурчини ўтаётганда ҳаётини хавф остига қўйиб, кези келганда жонларини ҳам, фидо қилиб, жиноятчиларга қарши матонат билан курашмоқдалар.

Ўтган йили Республика ички ишлар идораларининг 39 ходими, шу йил эса 27 нафар хизматчимиз жиноятчиларга қарши кураша туриб халок бўлдилар. Кўплаб ходимларимиз ҳаётига тажовуз қилинди. Жиноятчиларни ушлаш пайтида хизмат қуролидан 58 маротаба фойдаланишга тўғри келди. Прокуратура органлари бу ҳаракатларни қонуний деб, эътироф этдилар. Мустақил давлатимиз қонунларини оёқости қиладиганларга шафқат йўқ.

Юртимиз тинчлиги, халқимиз осойишталиги, Ватанимиз бойликларини жиноий тажовузлардан ҳимоя қилиш йўлида жон фидо қилган қаҳрамонларнинг ёрқин хотираси қалбимизда абадий қолади.

Уларнинг оила аъзоларига ғамхўрлик қилиш, моддий ва маънавий ёрдам кўрсатиш Вазирликнинг ҳамда унинг жойлардаги барча идораларининг доимий эътиборида. Яқинда Оҳангарон шаҳар ИИБ биноси олдида, куни кеча эса Тошкент шаҳар ИИБ давлат автомобиль назорати бошқармаси «Уч қаҳрамон» постида қуролланган хавфли жиноятчиларга қарши мардонавор курашиб ҳалок бўлганлар хотирасига ёдгорликлар ўрнатилди.

• Спорт

ХОТИРА СОВРИНИ

Қурувчилар маданият саройида ўтаётган бокс бўйича халқаро турнир мусобақалари жиззахлик спорт ишқибозларини хушнуд этаётир. Қозоғистон, Россия, Қирғизистон, Туркманистон, Тожикистон республикалари ва Ўзбекистон вакиллари иштирок этаётган ўсмирларнинг бу спорт байрами атоқли адиб ва давлат арбоби Шароф Рашидов туғилган кунининг 76 йиллиги муносабати билан ўтказилаётир.

Касаба уюшмалари жисмоний тарбия ва спорт жамиятлари Жиззах вилояти кенгаши халқаро турнирни ўтказиш билан боғлиқ барча сарф-харажатларни ўз зиммасига олган.

— Вилоятимиз марказидаги бир қатор фирмалар, қўшма корхоналар халқаро турнирга атаб эсдалик мукофотларини таъсис қилиш истагини билдиришган, — дейди вилоят кенгаши раиси М. Пардақулов. — Совринлар ҳакамлар ҳайъатининг қарорига мувофиқ энг истеъдодли боксчиларга топширилади.

Бахтиёр РИЗАЕВ,
«Ўзбекистон овози» мухбири.

ҲАМ ТАШҲИС ҚЎЙИЛАДИ, ҲАМ ДАВОЛАНАДИ

Қашқадарё вилояти ташҳис марказида компьютер — томография аппарати фойдаланишга топширилди. Олмониянинг «Симес» компанияси томонидан ишлаб чиқарилган бу нодир тиббиёт аппаратини немис мутахассисларининг ўзлари олиб келиб ўрнатдилар.

Мазкур аппарат бир сменада 5-6 нафар касални текширади ва мавжуд касалликларни тўғри аниқлаб беради. У рентген аппаратидан кўра анча қулай. Шунингдек, текширув натижасини 20-25 йилдан кейин бемор яна қайта билиб олиши мумкин.

— Шу пайтгача ультратовуш колонкамия, кардиография каби аппаратлар ёрдамида бош мия, ошқозон-ичакда бор касалликлар аниқланарди, — дейди ташҳис маркази бош шифокори, медицина фанлари номзоди Ҳасан Сайфиев. —Янги аппарат эса организмда учраган касалликни бор бутунлигича бир зумда аниқлаб беради. Бундай аппарат республика ташҳис марказидан кейин иккинчи бўлиб бизнинг марказда ўрнатилди. Ноёб тиббиёт ускунасини малакали шифокорлардан Шуҳрат Камолов, Рустам Ҳасанов ва Акбар Эшпўлатовлар ишлатаяптилар. Биз яқин кунларда ишни хўжалик ҳисобида икки сменада ташкил этиб, касали аниқланган беморларни ўзимиз даволашни ҳам йўлга қўямиз.

Мусо КАРОМОВ,
«Ўзбекистон овози» мухбири.

Банклар, корхона ва ташкилотлар раҳбарлари диққатига!

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЛЮТА БИРЖАСИ

ҳар ҳафтада собиқ СССР республикалари валюталарининг нақд пулсиз савдосини ўтказа бошлайди

Савдода республиканинг биржа аъзоси бўлган банклари:

Ўзбекистон Республикаси Марказий банки,
Ўзбекистон Республикаси ташқи иқтисодий фаолият миллий банки,
Ўзбекистон саноат-қурилиш банки,
Ўзбекистон деҳқончилик-саноат банки,
Ўзбекистон инновация банки,
Ўзбекистон инновация-тижорат банки (Ипак-Йўли) иштирок этадилар.

Юридик шахслар савдода юқорида қайд этилган банклар орқали иштирок этишлари мумкин.

Савдо ҳар ҳафтада жума куни соат 11.00 да қуйидаги манзилда ўтказилади: 700001, Тошкент шаҳри, Ўзбекистон шоҳкўчаси, 6-уй.

Мурожаат учун телефонлар: 56-79-00, 32-75-20. Факс 32-75-20.

БИЗ БИЛАН ҲАМКОРЛИК — СИЗНИНГ МУВАФФАҚИЯТИНГИЗ ГАРОВИ!

Ўзбекистон Республикасининг "Самаркандконтрактторг" ишлаб чиқариш-савдо бирлашмаси барча манфаатдор корхоналар, ташкилотлар, фирмалар, жамоа ва давлат хўжаликлари, кичик корхоналарни, шунингдек якка тартибдаги меҳнат фаолияти билан шуғулланувчи шахсларни

1993 йил 25 ноябрда

Самарқанд шаҳрида ўтказиладиган

ЯРМАРКАГА

таклиф этади

Ярмарка дастурида:

Корхоналар, ташкилотлар ва кооперативлар ўртасида бевосита алоқалар ўрнатилади;
Савдо-сотик битимлари тузилади;
Бартер операциялари амалга оширилади;
Минтақа корхоналари ишлаб чиқараётган маҳсулотлар сотилади.

Ярмарка ўтказиладиган манзилгоҳ: Самарканд шаҳар, Охунбобоев кўчаси, 85 "А", Ишлаб чиқариш-савдо бирлашмасининг кўргазмалар залида.
Маълумотлар олиш учун телефонлар: 33-50-77, 33-00-24, 35-77-11.

Таъсисчилар таркибидан чиқиши, Ўзбекистон акционерлик инновация банки ва «АРҚ суғурта гуруҳи» акционерлик жамияти ўртасидаги шартноманинг амал қилиниши тўхтатилиши муносабати билан

«ЎзИНБАНК»

1993 йил 10 ноябрдан бошлаб

«АРҚ суғурта гуруҳи» акционерлик жамиятига суғурта операциялари бўйича 1991 йил 28 июнда берган кафолатини чақириб олади.

«ЖЎРА» ФИРМАСИ

Жарқўрғон шаҳрида биринчи марта ХАЙРИЯ ПУЛ-БУЮМ ЛОТЕРЕЯСИНИ УТКАЗАДИ

Бор-йўғи 50 сўмга билет олиб: автомашина, совутгич, телевизор, видео ва аудио аппаратура, гилам, палос соҳиби бўлишингиз,

1000 сўмдан 1000000 сўмгача пул ютуғи ЮТИШИНГИЗ МУМКИН.

Имкониятингизни бой берманг!

«ЖЎРА» лотереяси билетларини сотиб олинг!

ОМАД СИЗГА ЁР БЎЛСИН!

Булунғур тумани Матлубот жамиятининг 916206—916250 сонли йўқолган лимитли дафтарчаси БЕКОР ҚИЛИНАДИ

МУАССИС:
ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚ ДЕМОКРАТИК ПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КЕНГАШИ

«ЎЗБЕКИСТОН ОВОЗИ»

Бош муҳаррир АЗИМ СУЮН

Таҳрир ҳайъати: Абдулла ОРИПОВ, Абдулҳафиз ЖАЛОЛОВ, Азиз НОСИРОВ, Аслиддин БОЛИЕВ (масъул котиб), Зиёд ДАВРОНОВ, Ислом ШОҒУЛОМОВ, Олимжон НАЗАРОВ, Тўхтамурод ТОШЕВ (бош муҳаррир ўринбосари, «Осиё бозори» иловаси учун масъул), Шоқосим ШОИСЛОМОВ.

Мафкура ишлари ва партия ҳаёти бўлими — 33-21-43
Иқтисодиёт бўлими — 33-47-80, 32-54-27.
Парламент фаолияти ва ҳуқуқ бўлими — 33-54-55, 32-26-70.
Адабиёт, фан ва маданият бўлими — 33-07-20, 32-57-19.
Хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 33-11-49, 33-76-04.
Ахборот ва спорт бўлими — 33-12-56, 32-55-16.
Тижорат, эълонлар — «Осиё бозори» редакцияси—33-41-89, 32-55-70, 33-38-55, 32-54-12.
Шароф Рашидов фонди — 33-34-69, 33-20-36.
Қабулхона — 33-65-45, 32-55-15.

ВИЛОЯТ МУХБИРЛАРИ
Андижонда — 4-48-85;
Бухорода — 3-96-12;
Гулистонда — 2-26-22;
Жиззахда — 3-31-86;
Навоийда — 3-74-76;
Наманганда — 6-43-43;
Нукусда — 4,44-62;
Қаршида — 3-25-79;
Қумқўрғонда — 52-624.
Самарқандда — 35-22-90;
Урганчда — 6-72-60;
Фарғонада — 6-37-16.

Рўйхатдан ўтиш тартиб № 000120.
Газета офсет усулида А—2 форматида босилади.
Ҳажми 3 босма табоқ.
Босишга топшириш вақти — 21.00.
топширилди — 24.00.
Г — 635. № 211.
Навбатчилар: М. МУҲСИМОВ, С. СИРОЖИДДИНОВ.

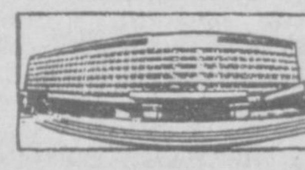

МАНЗИЛИМИЗ:
700083. ТОШКЕНТ, ГСП, МАТБУОТЧИЛАР КЎЧАСИ, 32-УЙ.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Маҳкамасининг Ишлар бошқармаси ҳузуридаги «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни. Корхона манзили «БуюкТурон» кўчаси 41-уй.